

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

Postavení ženy v judaismu a islámu s ohledem na lidská práva

**The Position of Woman in Judaism and Islam with Respect to Human
Rights**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Doc. Pavel Hošek, Th.D.

Autorka:

Bc. Pavlína Kuntová

Praha 2015

Poděkování

Na tomto místě bych ráda věnovala velké poděkování svému vedoucímu práce doc. Pavlu Hoškovi, Th.D. za jeho konzultace a rady při psaní této diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci „Postavení ženy v judaismu a islámu s ohledem na lidská práva“ vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29.4.2015

Pavλίna Kuntová

Anotace

Diplomová práce „*Postavení ženy v judaismu a islámu s ohledem na lidská práva*“ pojednává o postavení ženy v tradiční náboženské společnosti. Poukazuje na nerovnost mezi postavením ženy a muže, často neodpovídající pojetí všeobecných lidských práv. Práce se zaměřuje na samotná lidská práva, a to z pohledu náboženství a z pohledu Západu. Ukazuje jejich shody a rozdíly. Část práce je věnována vývoji postavení ženy od dob starověku až do doby současné. Rozsáhlá část práce je věnována postavení ženy v tradiční rodině a jejím povinnostem vůči muži. Především rozebírá manželství a rozvod. Neopomene ani zmínit současný stav ženského postavení v Izraeli a Saúdské Arábii, jakožto dominujících náboženských představitelů. V rámci práce jsou interpretovány skutečné výpovědi žen o svém postavení. Setkáme se jak s pozitivním ohlasem, tak i s tím negativním.

Annotation

Diploma thesis „*The Position of Woman in Judaism and Islam with Respect to Human Rights*“ deals with the status of woman in traditional religious communities. It points out the disparity between the status of woman and man, often inadequate concept of universal human rights. The work focuses on human rights itself, from the perspective of religion and from the perspective of the West. It shows their similarities and differences. Part of the work is devoted to the status of woman from ancient times until the present. A large part is devoted to the status of woman in traditional family and her obligations towards man. Mainly discusses marriage and divorce. Does not forget to even mention the current state of women's status in Israel and Saudi Arabia, as the dominant religious leaders. In this work are interpreted true testimony of women about their status. We will meet both responses, the positive and the negative.

Klíčová slova

žena, náboženství, judaismus, islám, lidská práva, nerovnost, diskriminace

Keywords

woman, religion, Judaism, Islam, human rights, inequality, discrimination

Obsah

Seznam zkratek	7
Úvod	8
1. Stručné pojednání o lidských právech	10
1.1 Vymezení pojmu	10
1.2 Vývoj lidských práv	11
1.3 Lidská práva v judaismu a islámu	13
1.4 Lidská práva – Západ versus náboženství	15
2. Postavení ženy v židovské a islámské společnosti v průběhu věků	18
2.1 Žena v Bibli a Koránu	18
2.1.1 Žena v Bibli	18
2.1.2 Eva v Bibli - prvotní hřích	20
2.1.3 Žena v Koránu	20
2.1.4 Eva v Koránu - prvotní hřích	21
2.2 Tradiční pojetí ženy versus moderní pojetí ženy	21
2.2.1 Žena v judaismu	21
2.2.2 Žena v islámu	23
3. Právo v judaismu a islámu. Úloha a povinnosti židovské a muslimské ženy s důrazem na rodinu	25
3.1 Právo v judaismu	25
3.1.1 Charakteristika židovského práva	25
3.1.2 Povinnosti člověka k Bohu	27
3.1.3 Povinnosti člověka k člověku	29
3.2 Právo v islámu	33
3.2.1 Charakteristika islámského práva	33
3.2.2 Povinnosti člověka k Bohu (cibādāt)	36
3.2.3 Povinnosti člověka k člověku (mucāmalāt)	38
3.3 Porovnání judaismu a islámu	47

4. Ženy dnes	50
4.1 Ženy v Izraeli	50
4.2 Ženy v Saúdské Arábii.....	52
5. Skutečné výpovědi žen.....	56
5.1 Výpovědi židovských žen.....	56
5.1.1 Zohar – izraelská židovka	56
5.1.2 Rebeka – izraelská židovka původem z Čech.....	56
5.1.3 Liora – izraelská židovka	58
5.1.4 Moran – izraelská židovka	58
5.2 Výpovědi muslimských žen	59
5.2.1 Ayaan Hirsi Ali – muslimská rebelka	59
5.2.2 Ženy ve Francii.....	61
5.2.3 Ženy ve Spojených arabských emirátech	62
5.2.4 Češka, která se provdala za muslima.....	63
Závěr	65
Seznam použité literatury	68
Summary.....	71

Seznam zkratek

Gn – Genesis, První kniha Mojžíšova

Ex – Exodus, Druhá kniha Mojžíšova

Lv – Leviticus, Třetí kniha Mojžíšova

Dt – Deuteronomium, Pátá kniha Mojžíšova

BK – Bava kama, talmudský traktát

BM – Bava meci'a, talmudský traktát

Úvod

Záměrem této práce je nastínit postavení ženy v judaismu a islámu s ohledem na lidská práva. Upozornit na situace, kdy postavení ženy nekoresponduje se všeobecnou představou lidských práv a zda je v rámci náboženských tradic adekvátní považovat něco, co je součástí tradice, za nelidskoprávní postoj.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola se zabývá lidskými právy obecně. Odhaluje jejich historický vývoj a uvádí deklarace, které byly v rámci lidských práv sepsány. Především rozebírá pojem „lidská“ a „univerzální“. Pojem lidská zapojuje do souvislosti jeho chápání příslušnými tradicemi, které koncepci lidství i lidských práv znají, neboť je součástí jejich svatých knih. Co se týče pojmu univerzální, spekuluje se, zda lze tento pojem někdy skutečně použít v jeho pravém smyslu na všechny kultury světa. Dále se kapitola zabývá obsahem lidských práv v pojetí náboženství a představou lidských práv v pojetí Západu. Zde se jedná především o individualistický přístup Západu a důraz na rodinu a společnost v náboženských pojetích. Hledají se rozdíly, popřípadě shodné rysy, se kterými by se dalo v budoucnu v rámci univerzalizace pracovat.

Druhá kapitola se zaměřuje na postavení ženy v průběhu věků, počínaje od biblického pojetí člověka obecně. Ukazuje již předurčené postavení ženy v rámci Bible a Koránu, z nichž nadále probíhá jeho další vyvozování a ustanovování. Dále se zde poukazuje na prvotní hřích a jeho dopad na budoucí generace. Kapitola ani neopomene krátce zmínit postavení tradiční ženy v porovnání se ženou v moderní době. Je potřeba zdůraznit, že v celé práci je popisována především žena, pokud není řečeno jinak, pocházející z tradiční, nebo-li ortodoxní náboženské skupiny.

Třetí, a nejrozsáhlejší kapitola, se zabývá postavením ženy v rámci náboženského práva. Nejdříve jsou popsány samotné právní systémy oněch náboženství, poté je text věnován přímo právním předpisům vztahujících se na ženu, tedy především právo rodinné, které, jak uvidíme, představuje velice složitou síť. V případě islámu je ještě část textu věnovaná právu dědickému a trestnímu. Závěr kapitoly je věnován porovnání obou tradic, poukazuje na shody a rozdíly.

Předposlední kapitola, nazvaná „Ženy dnes“, se věnuje soudobému postavení žen. Snaží se vypořádat změny, které se vlivem času udály, jsou-li takové. Popis je opět zaměřen na ortodoxní skupiny, jako příklad je uvedeno postavení ženy v Izraeli a v Saúdské Arábii, jakožto představitelů jednotlivých náboženských tradic.

Závěrečná kapitola práce je věnovaná interpretaci výpovědí žen o svém postavení. Zde je možné se dočíst mnoha názorů na to, jak ženy vedou, lépe řečeno musejí vést, svůj

život, aby byl v souladu s náboženským právem. To, že se od nich vyžaduje cudné chování a podřízenost manželovi, je věc poměrně dost známá. Ovšem ví už západní čtenář, že mnohdy jsou tyto ženy nadmíru spokojené, neboť je o ně řádně postaráno? Že litují spíše evropské ženy, protože často žijí v nevědomosti o manželových nevěřích?

Cílem práce není tedy jen postavení ženy popsat, ale upozornit i na možnost, že by to pro dané ženy mohlo být vyhovující, a že ne vždy je správné shrnout celý židovský nebo arabský svět do jednoho celku. Je potřeba zaměřit se na jednotlivce, nebo menší skupiny.

1. Stručné pojednání o lidských právech

1.1 Vymezení pojmu

Lidská práva. V dnešní době velmi diskutované a oblíbené téma. Lze jej ale vůbec vyřešit a uzavřít jednou provždy? Alespoň na nějaké pro všechny vcelku přijatelné úrovni? Nebo je odsouzené k neustálé debatě a polemice, která se nikdy nedočká rozuzlení. Je vůbec v lidské moci vytvořit jednotná, univerzální lidská práva, která by měla platnost v tolika odlišných kulturách celého světa?

Z toho všeho vyvstává patrně zřejmá otázka. Lze pojem lidská práva přesně vytyčit? Lze jej aplikovat na všechny stejně bez rozdílu? Možná ano, možná ne. To nám ukáže čas.

Nyní nezbyvá nic jiného, než alespoň částečně nastínit dosavadní lidské snahy vymezit pojem lidská práva a pokusit se jej aplikovat na společnost.

Stručně řečeno, termínem „právo“ se myslí normativní systém, soubor právních norem a společenských vztahů.¹ Co ale chápat pod pojmem „lidská“? Každé náboženství nebo filozofie má do jisté míry obecně přijatelnou definici, co dělá člověka člověkem, co znamená být člověkem, lidskou bytostí. V případě monoteistických náboženství, z nichž se budu zabývat, vzhledem k mému zaměření, judaismem a islámem, je člověk bytost stvořená Bohem, mimo to je nositelem Božího obrazu. V judaismu můžeme pojem lidskosti a náznaky lidských práv spatřit v samotné Hebrejské bibli, podle níž je člověk stvořen jako svobodná lidská bytost, která sama odpovídá za své jednání. Nicméně je důležité podotknout a uvědomit si, že judaistické pojetí člověka se z mnohé části odlišuje od pojetí člověka, které uvádí Všeobecná deklarace lidských práv OSN, s níž se podrobněji seznámíme níže. Nejpatrnější rozdíly spočívají zejména v pojetí ženy a jinověrců.² Pojetí člověka v islámu je dosti podobné tomu židovskému. Stejně jako v judaismu, je i v islámu člověk Bohem stvořený k jeho obrazu. Rozdíl lze shledat ovšem v tom, že v islámu se člověk rodí už jako muslim. Z toho plyne, že už od narození je předurčen být Bohu odevzdaný, takový je i význam samotného slova islám.³ A rovněž i zde najdeme pojem lidskosti a náznaky lidských práv právě v samotných posvátných textech, jimiž jsou Korán a sunna. Avšak ani islámské pojetí člověka do značné míry nekoresponduje s tím, které se

¹ ABZ slovník cizích slov [online] [cit. 6.2.2015]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/pravo>

² Přednáškový kurz Náboženství a lidská práva, přednášející Doc. Pavel Hošek, Th.D., HTF UK, zimní semestr 2013/2014

³ Křikavová, A.- Mendel, M.- Müller, Z. – Dudák, V., *Islám: ideál a skutečnost*, Praha: Baset, 2002, str. 15

nachází ve Všeobecné deklaraci lidských práv OSN. Opět i zde se jedná především o status ženy, jinověrců a dále například v otázkách trestů.⁴

Je tedy vůbec možné pojem člověka a lidskosti dostat do škatulky „univerzální“? Nebo zde spatřujeme utopickou ideu předpokládající, že tyto pojmy budou jednou obecně platné jak pro náboženský, tak pro nenáboženský prostor. Jak už jsme asi pochopili, nebude to lehký úkol vzhledem k jeho velmi nejasnému výsledku.

S jistotou ale můžeme říci, že pokud by lidské snahy v této oblasti přestaly být aktivní, lidé, kteří byli doposud vykořisťováni, stali se obětmi bezpráví atp., setrvají ve své nepříznivé pozici i nadále, neboť by se nejednalo o nic rozporuplného vzhledem k jejich kulturním zvyklostem.

Ponechme ale negativismus stranou. I přes všechny rozdílnosti náboženských a nenáboženských kultur lze spatřit jednu velmi důležitou shodu, a to tu, že nehledě na odlišné pojetí člověka a lidství, se všechny tyto snaží o stejné – o „humanizaci člověka“, tj. uskutečnění pravého lidství, bytostně určit člověka.⁵ Z hlediska etiky a morálních principů existuje tedy poměrně velká shoda.

1.2 Vývoj lidských práv

Posuňme se ale trochu více k samotné historii a vývoji lidských práv jako takových. Jak už můžeme vědět, lidská práva zde byla odedávna, ovšem přesně ustanovena byla až v průběhu moderních revolucí, koncem 18. století. Všeobecná svoboda člověka jako jednotlivce se postupně utvářela ze stavovských společností, v nichž byly svoboda a rovnost doposud chápány odlišným způsobem. Jednalo se buď o skupinovou svobodu (tedy v rámci společnosti), nebo úžeji se vztahovala na její konkrétní příslušníky. Tehdy bylo přirozené, že člověk nevystupoval jako jedinec, ale vždy byl součástí určité skupiny. Dalo by se tedy mluvit víceméně o kolektivní svobodě. Změna nastala až koncem 18. století, kdy se vlivem osvícenského myšlení začalo apelovat na svobodu a rovnost jednotlivce. Z lidských práv se tak najednou stala práva základní, neboť všichni lidé pocházejí z jednoho rodu, povstali z jednoho stavu, tudíž se narodili rovnoprávní a se stejnými právy.⁶ Tyto myšlenky se následně staly podhoubím pro sepsání dvou vzácných dokumentů – Deklaraci nezávislosti USA z roku 1776 a Deklaraci práv člověka a občana

⁴ Přednáškový kurz Náboženství a lidská práva, přednášející Doc. Pavel Hošek, Th.D., HTF UK, zimní semestr 2013/2014

⁵ Přednáškový kurz Náboženství a lidská práva, přednášející Doc. Pavel Hošek, Th.D., HTF UK, zimní semestr 2013/2014

⁶ Hanuš, J., Lidská práva. Nárok na obecnou platnost a kulturní diferenciaci, 1. vydání, Brno: CDK, 2001, str. 7-15

z roku 1789. I přes tyto dva velmi významné dokumenty, lidským právům dal pevnou podobu až konec 1. poloviny 20. století ve formě Všeobecné deklarace lidských práv OSN z 10. prosince 1948. Deklarace spojuje jak práva na svobodu, tak i základní sociální práva. Deklarace obsahuje preambuli a 30 krátkých článků obsahujících daná práva člověka, jež jsou zhruba následující: lidé se rodí svobodní a rovni a každý má na tyto dvě právo bez ohledu na rasu, barvu, pohlaví aj., právo na život a osobní bezpečnost, zákaz otroctví a mučení, právo na uznání právní osobnosti, právo na stejnou zákonnou ochranu bez diskriminace, právo na ochranu, právo volného pohybu a azylu, právo být vyslechnut nezávislým soudem, právo být považován za nevinného dokud není vina prokázána, právo na státní příslušnost, právo založit rodinu, právo na majetek, právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství, právo na svobodu projevu, právo shromažďování, právo volit, právo na sociální zabezpečení, právo na práci a nárok na stejný plat za stejnou práci, právo na mzdu, právo na odpočinek a placenou dovolenou, právo na životní úroveň, právo na vzdělání, právo účastnit se kulturního života společnosti aj.. V posledním 30 článku je uvedeno: „*Nic v této deklaraci nemůže být vykládáno tak, aby dávalo kterémukoli státu, kterékoli skupině nebo osobě jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů, které by směřovaly k potlačení některého z práv nebo některé ze svobod v této deklaraci uvedených.*“⁷

Ačkoli byla tato deklarace spíše pouhým doporučením, stala se výchozím bodem pro mnoho dalších dokumentů a smluv téměř po celém světě. Výjimky tvoří především Asie a arabský prostor, kde smlouvy tohoto typu dosud chybí. A je důležité také podotknout, že dodnes se k dohodám o dodržování lidských práv v deklaraci z roku 1948, která ještě dalších téměř 30 let čekala na svoji závaznou podobu, nepřidala Čína, USA a většina arabských zemí. Už v samotném roce 1948 ji odmítaly schválit státy s komunistickým režimem, Sovětský svaz, Jihoafrická republika a pochopitelně arabské země v čele se Saúdskou Arábií. Hlavním důvodem odmítnutí bylo, že požadovaly po deklaraci klást větší důraz na zájmy celku než na zájmy jednotlivce.⁸ Tak proti sobě stály dva pohledy na chápání lidských práv – první, víceméně západní, který kladl důraz na svobodu jednotlivce a druhý, víceméně východní, který nárokoval větší práva ve prospěch celku, národu. A tak není divu, že se začaly objevovat dokumenty typu africké Banjulské

⁷ Všeobecná deklarace lidských práv, In Dokumenty o lidských právech, 1. vydání, Praha: Mladá fronta, 1969, str. 9-18

⁸ Hanuš, J., Lidská práva. Nárok na obecnou platnost a kulturní diferenciaci, 1. vydání, Brno: CDK, 2001, str. 17-19

charty z roku 1981, která stavěla na stejnou úroveň lidská práva a práva národů.⁹ Stejným názorem se vyjádřil i papež Jan Pavel II. ve svém proslovu k 50. výročí založení OSN dne 5. října 1995, ve kterém prohlásil: „*Práva národů nejsou nic jiného než lidská práva uskutečňovaná na této zvláštní rovině společného života.*“¹⁰ Jako odvěká práva všech národů světa uvedl právo na existenci, právo na vlastní jazyk a kulturu, právo na výchovu mladé generace na základě vlastních tradic, avšak vždy s ohledem na práva všech a zvláště pak menšin.¹¹

Je na základě těchto rozlišných chápání lidských práv možná jejich univerzalita? Bude lidstvo někdy schopno dostat se z této prozatím slepé uličky a vystoupat na „stejnou horu“, aby dospělo stejného vrcholu v podobě jednotného chápání lidských práv, která budou platná pro všechny a všude stejně? Uskuteční se jednou jejich původní cíl, jímž bylo, je a bude „zajistit jednotlivci v základních otázkách existence a způsobu života práva chránící jej před všemocností státu a nátlakem skupin ve společnosti“?¹²

Doposud asi jediným nejschůdnějším řešením této situace může být a je mezináboženský, či mezikulturní dialog, vzájemné porozumění mezi světovými kulturami. Neboť jak už bylo zmíněno, podstatné myšlenky, jako například pojetí člověka, jsou v jádru všech kultur stejné. Zbývá „už jen“ dát jim pro všechny přijatelnou, univerzální podobu. Ví ale někdo, jak tato univerzalita vypadá? Musí být její obsah nutně zjednodušený a stručný? Nebo může být naopak mnohotvárný a obsahově plný, čímž by patrně vzrůstala naděje konce tohoto problému. I zde je zatím jeden velký otazník, který se možná, doufejme, v budoucnu přetvoří v tečku.

1.3 Lidská práva v judaismu a islámu

Nyní se ještě stručně vraťme k tomu, co bylo již zmíněno o několik řádek výše – o pojetí lidských práv v konkrétních náboženstvích, tedy islámu a judaismu. Jak už víme, základ lidských práv nalezneme v příslušných svatých knihách – Hebrejské bibli a Koránu.

Židovská společnost v každém případě lidská práva zná a neopomíjí je. Lidský život je považován za posvátný a nedotknutelný, jeho zmaření Bible trestá smrtí. Nicméně nelze to brát zcela doslova, neboť pozdější talmudická doba trest smrti specifikuje tolika podmínkami, že je prakticky nemožné ho vykonat. Avšak z hodnoty lidského života lze vyvozovat další zákazy, které tak chrání jeho hodnotu, jako jsou zákaz interrupce,

⁹ Tamtéž, str. 23

¹⁰ Hanuš, J., Lidská práva. Nárok na obecnou platnost a kulturní diferenciaci, 1. vydání, Brno: CDK, 2001, str. 24

¹¹ Tamtéž, str. 24

¹² Tamtéž, str. 25

eutanazie atp., neboť Bůh předurčil člověku jeho život a nikdo jiný do něj nesmí nijakým způsobem zasahovat. V judaismu totiž život začíná již v lůnu matky, nikoli porodem.

Jakousi stručnou podobu základních lidských práv v judaismu představuje Desatero (Ex 20,1-17)¹³, jež je zapsáno do dvou desek. První polovina vyjadřuje vztah člověka k Bohu, ta druhá vztah člověka k člověku, přičemž tato druhá deska je paralelní k té první, která pro ni představuje východisko a opodstatnění.

Co se týče nežidovského světa, i na něj judaismus vztahuje jisté zákony, tzv. noachitské. Jedná se o etické a právní minimum, které je závazné pro každou lidskou bytost, nehledě na víru, pohlaví, zemi a jiné. Název je odvozen od biblického hrdiny Noema (Noacha), který je Biblí považován za praotce všech národů, neboť to byl právě on, kdo po potopě světa založil nové lidstvo. Noachitské zákony obsahují celkem sedm zákonů, jež jsou následující: zákaz modlářství, zákaz rouhání, zákaz krveprolití, zákaz cizoložství, zákaz krádeže, zákaz krutosti, příkaz ustanovit soudy a instituce spravedlnosti.¹⁴

Ani islámu nejsou lidská práva lhostejná. V jeho pojetí jsou lidská práva zjevené zákony, které lidem poskytl sám Bůh, tudíž je nelze svévolně měnit, jsou striktně daná. Jejich podoba se od vzniku islámu, tedy po čtrnáct století, nezměnila. Islám zaručuje práva každému člověku, nehledě na to, zda je věřící nebo nevěřící, neboť každý člověk je lidskou bytostí a každý muslim by to měl respektovat.¹⁵ Islámské právo se dělí na práva všeobecná (základní lidská práva) a na práva občanů islámského státu. Výčet těchto práv lze najít v brožurce *Lidská práva v islámu*, kterou vydala Islámská nadace v Praze.

V souvislosti se Všeobecnou deklarací lidských práv OSN se v roce 1970 Saúdská Arábie vyjádřila negativně k třem jejím bodům. Jednalo se o možnost, že by se muslimská žena mohla provdat za nemuslima, že by muslim měl možnost přestoupit k jinému náboženství, což bylo v islámu považováno za rouhačství, a že by mohly být v Saúdské Arábii povoleny stávky a odbory.¹⁶ Mimo tento případ se k deklaraci všechny muslimské země vyjádřily vesměs kladně a přijaly ji tak, jak byla ustanovena.

I přes to, že byla lidská práva v islámu a judaismu svým způsobem ustanovena a respektována, nelze opomenout, že byla ale i porušována. Po několik století byly obě společnosti patriarchální, tudíž žena stála v dosti nevýhodném a nespravedlivém postavení.

¹³ Bible, Ekumenický překlad, 2. vydání, Praha: Ekumenická rada církví ČSR, 1984

¹⁴ Přednáškový kurz Náboženství a lidská práva, přednášející Doc. Pavel Hošek, Th.D., HTF UK, zimní semestr 2013/2014

¹⁵ Islámská nadace v Praze, *Lidská práva v islámu*, 1. vydání, Praha: NÚR-Fethi Ben Hassine Mnasria, 2006

¹⁶ Přednáškový kurz Náboženství a lidská práva, přednášející Doc. Pavel Hošek, Th.D., HTF UK, zimní semestr 2013/2014

V případě judaismu, který byl po dlouhá léta v postavení menšiny, není možné nevidět jeho utlačování ze strany nežidovské společnosti.

1.4 Lidská práva – Západ versus náboženství

Už jsme si něco málo řekli o lidských právech obecně, taktéž něco málo o přítomnosti lidských práv v judaismu a islámu. Nyní je ale ještě na řadě říct si něco málo o jejich vzájemném vztahu. Jednak zmíníme deklarace, které věnují svoji pozornost přímo právům žen, jednak také deklarace (pokud jsou přítomny) vydané přímo v daných náboženstvích.

Jak už víme, Všeobecná deklarace lidských práv OSN byla ve své podobě přijata vesměs všemi státy, vyjma několika muslimských. V jejich případě se jednalo především o kritiku přílišného důrazu na potřeby jednotlivce než na potřeby rodiny, která v jejich případě stojí v samotném centru veškerého společenského dění. Patrně vycházejí z tohoto neúplného naklonění se k deklaraci z roku 1948, vydalo islámské společenství svoji vlastní deklaraci, která zaručovala práva člověka v rámci islámské víry a která byla v souladu s islámským právem.

Káhirská deklarace lidských práv v islámu vznikla v rámci 19. islámské konference ministrů zahraničních věcí, která probíhala v období 31. července do 5. srpna 1990 v Egyptě. Deklarace má sloužit jako průvodce v oblasti lidských práv pro členské státy.¹⁷ O propojenosti lidských práv a islámu píše deklarace následující: „*S vírou, že základní práva a svobody podle islámu jsou nedílnou součástí islámského náboženství a že nikdo nemá právo je zrušit, zcela nebo jen částečně, nebo je porušovat a ignorovat, protože vychází ze seslaných Božích příkazů, které jsou obsaženy v Boží knize – Koránu, a které byly seslány prostřednictvím posledního z Božích proroků k dokončení předchozích Božích poselství a k zajištění těchto základních práv a svobod, což je jedním ze způsobů uctívání Boha. Zatímco jejich zanedbání nebo porušení je zavrženímhodný hřích. S vírou, že ochrana těchto základních práv a svobod je individuální odpovědnost každého člověka a kolektivní odpovědnost celé ummy – muslimské obce.*“¹⁸

Deklarace nemluví ale pouze o muslimech a jejich právech, ale zaručuje práva, alespoň ta základní, všem lidským bytostem, neboť všichni jsou podle islámu potomky Adama a tvoří tak jednu rodinu. „*Všechny lidské bytosti jsou Boží stvoření a On nejvíce*

¹⁷ Káhirská deklarace lidských práv v islámu. In *Cesta k víře pro Česko – Šaría pro Česko* [online] [cit. 30.3.2015]. Dostupné z <http://sharia4czechia.com/kahirska-deklarace-lidskych-prav-v-islamu/>

¹⁸ Káhirská deklarace lidských práv v islámu. In *Cesta k víře pro Česko – Šaría pro Česko* [online] [cit. 30.3.2015]. Dostupné z <http://sharia4czechia.com/kahirska-deklarace-lidskych-prav-v-islamu/>

miluje ty, kteří jsou nejprospěšnější Jeho stvořením a nikdo není nadřazen druhému, jen z pohledu bohabojnosti a dobrých skutků.“¹⁹ A i když mluví deklarace obecně, implicitně vyvyšuje postavení muslimů nad nemuslimy.

V obecném měřítku tak Káhirská deklarace vyjadřuje ta samá práva jako deklarace OSN, avšak vždy s ohledem na jejich souznění s islámským právem.

V případě judaismu patrně nenajdeme žádnou konkrétní deklaraci, která by se přímo vztahovala na téma lidských práv jako je tomu v Káhirské deklaraci. Nicméně ani zde není situace lehká, neboť role náboženského práva je významná a v mnoha životních otázkách (především sňatek a rozvod) hraje výhradní úlohu nenabízející žádnou sekulární alternativu. Jinak se judaismus v obecných principech svobody od zbytku světa příliš neodlišuje (garancí je zde, kromě ustanovených zákonů, Deklarace nezávislosti z roku 1776).²⁰

Podívejme se ale blíže na další dokumenty OSN, které se přímo věnují tématu žen a jejich práv. Jednak je to Úmluva o politických právech žen (1952), která nejenže přiděluje ženám právo volit, ale také možnost být voleny a vykonávat veškeré veřejné funkce a zastávat veškeré veřejné úřady.²¹ Druhým tematickým dokumentem je Deklarace Organizace spojených národů o odstranění diskriminace žen (1967). Deklarace zajišťuje ženám stejná práva jako mužům ve všech oblastech života: „Uvědomujíc si, že diskriminace žen je neslučitelná s lidskou důstojností a s důstojným životem rodiny a společnosti, brání jim účastnit se za stejných podmínek jako muži politického, sociálního, hospodářského a kulturního života svých zemí a překáží plnému rozvoji schopností žen pro blaho jejich zemí a lidstva; uvědomujíc si velký příspěvek žen k sociálnímu, politickému, hospodářskému a kulturnímu životu a poslání, které mají ženy v rodině, a zvláště při výchově dětí; přesvědčeno, že plný rozvoj země, blahobyt celého světa a mír vyžadují co největší účast žen i mužů ve všech oblastech lidské činnosti.“²²

Avšak navzdory písemným ustanovením o lidských právech se přesto často setkáváme s jejich hrubým porušováním. Ne ojediněle se setkáváme s názory, že ženy nepatří například do politiky, protože nejsou tak dravé jako muži. A navzdory tomu, kolik je na světě výborných prezidentek, političek, ministryň? Jak by navíc mohli svět řídit pouze muži s jejich mužským myšlením, když v něm žijí i ženy s ženským myšlením a

¹⁹ Tamtéž, článek 1(b)

²⁰ Čejka, M., *Judaismus, politika a stát Izrael*, 1. vydání, Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2002, str. 28

²¹ Úmluva o politických právech žen, In *Dokumenty o lidských právech*, 1. vydání, Praha: Mladá fronta, 1969, str. 75-79

²² Deklarace Organizace spojených národů o odstranění diskriminace žen, In *Dokumenty o lidských právech*, 1. vydání, Praha: Mladá fronta, 1969, str. 81-87

ženskými potřebami? Přeci aby mohl svět dobře fungovat, je nutné udržet ho v rovnováze – v rovnováze mužů a žen. Proč by jinak Bůh stvořil muže i ženu? Jen kvůli rozmnožování? A proč by pak umožnil, aby se rodily i dívky? Svůj smysl to jistě má.

2. Postavení ženy v židovské a islámské společnosti v průběhu věků

2.1 Žena v Bibli a Koránu

2.1.1 Žena v Bibli

„I řekl Bůh: „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.“ Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, muže a ženu je stvořil. A Bůh jim požehnal a řekl jim: „Plodte se a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.“ (Gn 1,26-28)

„I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“.....I uvedl Hospodin Bůh na člověka mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem. A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu. Člověk zvolal: „Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla! Ať muženu se nazývá, vždyť z muže vzata jest.““ (Gn 2,18-23)

Zmíněné verše hovoří o stvoření člověka jako Božího obrazu. Pojem „člověk“ v prvním z citovaných veršů je myšlen obecně. Zahnuje muže i ženu, kteří společně tvoří celek, dokonalost. Respektive by tento pojem mohl označovat obecně mužství a ženství, tedy lidstvo. Svědčí o tom i množné číslo, jímž jsou přikazovány budoucí povinnosti lidstva.

Pro přesnější pochopení uvedu zmiňovaný verš v originálním znění tak, jak je uveden v Biblia Hebraica.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ
וְיִרְדּוּ בְדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה
וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ:
וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים
בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:
וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פֶּרוּ
וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבִּשְׁתֶּהּ וְיִרְדּוּ בְדִגְתַּי הַיָּם
וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיַּת הָרֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ:

Záměrně jsem zvětšila a ztučnila slovo אָדָם [adam]²³, což v překladu znamená člověk nebo lidstvo, lidé. Taktéž může znamenat vlastní jméno nebo název města. Je odvozeno od hebrejského slova אָדָמָה [adama], neboli půda, (červená)země aj. Výraz

²³ Dále budu používat už jen výslovnost slova, tedy „adam“.

„adam“ může představovat jednak lidské individuum, jednak lidstvo stvořené Bohem.²⁴ V daném verši vyjadřuje pojem „adam“ ovšem člověka obecně, muže a ženu dohromady.²⁵ Výrazy pro ně, זָכָר וּנְקֵבָה [zachar u nekeva] se jednak překládají právě jako muž a žena, ale také obecně jako mužství a ženství, nebo samec a samice.

Pojetí člověka v tomto smyslu nadále odpovídá pokračování verše, neboť se v něm mluví o Božím požehnání člověku (muži a ženě) a příkazu „plodte a množte se a naplňte zemi“. A jak už jsem zmínila výše, množné číslo napovídá, že se nemůže jednat o jednotlivce. Dále je tu také akt rozmnožování.

„Adam“ ve významu individua se pak vyskytuje v druhé kapitole Genesis, která mluví o vytvoření člověka, jemuž Hospodin Bůh vdechl v chřípí dech života. Dále o Stvořitelově péči o člověka a jeho práci v Boží zahradě. Pro tuto práci mu Bůh stvoří pomoc jemu rovnou, ženu. A zde se již nachází „osudný“ verš: „A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu.“ (Gn 2, 22)

וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם לֶקַח
מִן-הָאָדָם לִאִשָּׁה וַיִּבְאֶהָ אֶל-הָאָדָם:

Výraz pro ženu אִשָּׁה [iša] se může také překládat jako manželka, samice nebo mužena.²⁶

Další kapitoly a verše pojednávají o životě Adama a Evy²⁷, prvotním hříchu – pojezení plodů ze zakázaného stromu poznání, vyhnání z Edenu a tak dále. Odtud pochází utrpení seslané na ženy v podobě krutých porodních bolestí a menstruace. Z hlediska našeho tématu je k tomu příslušný verš zajímavý tím, že hovoří o tom, jak žena bude dychtit po svém muži, avšak on nad ní bude vládnout (Gn 3,16).

Je tedy postavení ženy předurčeno již na počátku vzniku lidstva? Může jeden jediný hřích, který mimochodem spáchali jak žena, tak muž, uvalit ženu do tak neblahého postavení? A je vůbec toto „neblahé postavení“ pro ženy tak neblahé? Nebo ho ženy, a obecně lidé, vnímali, a někteří z nich i stále vnímají, jinak, než by se v moderní době mohlo zdát. Je nejspíš zřejmé, že pohledy na to se budou lišit co do kultury a zvyků.

Kromě výše uvedeného, nalezneme v Bibli celou řadu příkazů, týkajících se postavení, chování a povinností žen. Leviticus uvádí předpisy očišťování ženy po porodu nebo v období jejího krvácení, dále také pohlavní nečistotu mužů a žen. Není překvapivé,

²⁴ Pavlincová, H. a kol., *Slovník: Judaismus, křesťanství, islám*, 1. vydání, Praha: Mladá fronta, 1994

²⁵ Novotný, A., ThDr., *Biblický slovník*, 1. díl, Praha: Kalich, 1956, str. 8

²⁶ Tímto termínem je označena v Ekumenickém překladu Bible (1984), která tímto výrazem upozorňuje na hebrejský názvuk mezi mužem a ženou (*iš* a *iššá*), jímž se naznačuje jejich sounáležitost.

²⁷ „Člověk svou ženu pojmenoval Eva (to je Živa), protože se stala matkou všech živých.“ (Gn 3, 20)

že i v tomto případě nalezneme rozdílnosti co se ženy a muže týče. Při narození dívky je doba očišťování ženy-matky dvakrát delší než u chlapce, v jehož případě se žena očišťuje sedm dní a poté ještě třicet tři dní, zatímco u dívky jsou to dva týdny a poté ještě šedesát šest dní (Lv 12,1-5).

Podrobnější výklad bude probrán v následující kapitole, která se bude věnovat postavení ženy z hlediska rodinných povinností.

2.1.2 Eva v Bibli - prvotní hřích

Z hlediska toho, co jsme si doposud řekli obecně o člověku a následně o ženě v Bibli, je na řadě zmínit něco více o první ženě Evě a jejího případného odkazu na budoucí generace. Jak je chápána první žena v Bibli?

O stvoření jsme si už něco málo řekli, jak to ale bylo s prvotním hříchem a pádem člověka? Poté co Hospodin Bůh stvořil ženu pro člověka, žili oba v rajske zahradě a směli dělat vše, kromě jednoho jediného, trhat plody ze stromu poznání. V zahradě ale, kromě jiných, žilo jedno velice lstivé zvíře. Had. Ten jednoho dne svedl ženu, aby ochutnala plody ze zakázaného stromu poznání. Když ochutnala, dala také svému muži, aby pojedl. Tu uslyšeli hlas Hospodina Boha, který je začal kárat za to, co provedli. A muž ukázal na svoji ženu jako na viníka. A Hospodin Bůh na ně uvalil tresty. Ženě udělil utrpení a bolesti během těhotenství a porodu. A kvůli muži, který uposlechl hlasu své ženy, Hospodin Bůh prokrel zemi, na níž budou žít v trápení. Oproti ženině trestu se Adamův trest netýkal jenom jeho, ale všech lidí. (Gn 3,1-19)

2.1.3 Žena v Koránu

„Lidé, bojte se Pána svého, jenž stvořil vás z bytosti jediné a stvořil z ní manželku její a rozmnožil je oba v množství velké mužů i žen. A bojte se Boha, v Jehož jménu se vzájemně prosíte, a dbejte na pravidla o pokrevních svazcích, neboť Bůh zajisté nad vámi je pozorovatelem.“ (4:1)

Velmi obdobně Bibli je tomu se stvořením člověka i v Koránu. Také Korán uvádí pojem člověka obecně, zahrnující muže i ženu, kteří dohromady tvoří celek, pár. Opět to dokazuje verš Koránu, který hovoří v množném čísle („...stvořil vás z bytosti jediné...“), avšak ten stejný verš hned záhy přikládá ženě místo „pod“ mužem („...a stvořil z ní manželku její...“), což dokazuje i další verš.

„Muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jednomu z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám). A ctnostné ženy jsou

pokorně oddány a střeží skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil střežit. A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je! Jestliže vám jsou však poslušny, nevyhledávejte proti nim důvody! A Bůh věru je vznešený, veliký.“ (4:34)

Tento jeden jediný verš říká mnoho. Jednak vykazuje místo ženám pod muži, jednak nepřímo udává správné chování žen vůči muži. Jiný je ovšem vztah muže a ženy vůči Bohu, před nímž si jsou oba dva rovni, oba mají stejné šance vstoupit po smrti do Ráje, záleží pouze na jejich zbožnosti a chování vůči Bohu. Zjevnými příklady jsou následující verše: 33:35, 9:71, 3:195, 40:40, 16:97 a jiné.

A stejně jako Bible, má i Korán mnoho dalších súr, které se zabývají postavením ženy v islámské společnosti. Kromě nich lze nalézt na toto téma také spousta hadíthů²⁸.

2.1.4 Eva v Koránu - prvotní hřích

Jak je chápána první žena v Koránu? Kdo je prapůvodcem prvotního hříchu? Pokušitelem je zde Iblís, padlý anděl, který se odmítl poklonit Adamovi. Svým mámením svedl Adama a Evu k porušení zákazu, který dostali od Boha. A když oba pojedli, ozval se Boží hlas, který je začal kárat, načež ho oba začalo prosit o odpuštění. Zda jim odpustil nebo ne, Korán přesně neříká²⁹, nicméně stejně jako v Bibli následoval trest vyhnání z Ráje (4:24-25).

2.2 Tradiční pojetí ženy versus moderní pojetí ženy

2.2.1 Žena v judaismu

Hlavní úlohou ženy v tradičním judaismu je být matkou, což vyplývá už z výše zmiňovaného citátu „*Plodte se a množte se*“. A ačkoliv už jsou požadavky na ženu jakékoli, oproti muži víceméně znevýhodněné, přisuzuje judaismus roli ženy-matky velkou důstojnost.³⁰ Být matkou totiž znamená stát v centru samotného dění – v rodině, na kterou judaismus klade ohromný důraz, neboť rodina byla vždy tím nejsilnějším udržovatelem židovského náboženství a identity, zejména od doby po zničení I. Chrámu roku 586 př.n.l.. Právě do rodin se totiž přesunul veškerý náboženský život, který už nemohl být ve zničeném Chrámu provozován. Tento zvyk se udržel dokonce i po vybudování II. Chrámu.

²⁸ hadíth = vyprávění o slovech a činech proroka Muhammada

²⁹ Šaríf 'Abd al-'Azím v *Ženy v islámu a ženy v židovsko-křesťanské tradici – mýtus a realita* uvádí, že když oba prosili o odpuštění, Bůh jim odpustil. Z čeho přesně usuzoval, není zcela jasné. Možná z toho, že navzdory jejich vyhnání z Ráje na ně nebyl uvalen jiný trest jak tomu bylo v Bibli, kdy na Evu bylo sesláno utrpení během menstruace a těhotenství.

³⁰ Knotková-Čapková, B. a kol., *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, 1. vydání, Praha, Litomyšl: Paseka, 2008, str. 59-61

Co se týče rodinného života, tradiční židovská rodina rozděluje role muže a ženy následovně. Muž má své místo ve světě (finančně zajišťuje rodinu), žena má své místo v rodině (stará se o domácnost, o děti aj.). A ačkoliv by se mohlo zdát, že je tímto žena vyškrtuta ze společenského života, není tomu tak. Ženiným důležitým úkolem je mezirodinná politika, tedy udržovat mezirodinné vztahy a případně urovnávat konflikty mezi jednotlivými klany, stýkat se s jinými ženami, poohlížet se po případných nevěstách či ženiších pro své děti a spousty dalších.³¹

Lze říci, že v ortodoxních (tradičních) židovských společnostech tento model převládá víceméně do dnešní doby. Ženy jsou s takovýmto postavením naprosto smířené a lze říci, že spokojené. Vyhovuje jim, že se mohou starat pouze o rodinné záležitosti (tak to přeci Bůh chtěl). Jsou tak svým způsobem chráněny před okolním, cizím světem. Nepřijdou si nijak utlačované nebo znevýhodněné. Otázkou ale je, co by se stalo, kdyby se takováto žena z ortodoxní rodiny rozhodla svoje postavení změnit a chtěla se „vydat do světa“. Směla by? A jak by na to pohlížela a reagovala její rodina? Odpověď na to jistě nelze shrnout pod jednu obecnou. Samozřejmě záleží na historickém čase, nelze porovnávat starověk s modernou, ve které se objevují nové proudy judaismu, které s tím tradičním zcela nesouhlasí a snaží se jeho některé prvky „renovovat“. Příkladem může být židovské osvědčení, tzv. *haskala*.

Haskala se snažila skloubit židovské náboženství s moderní vědou, přičemž kladla důraz na vzdělání. Chtěla se integrovat do moderní doby a přizpůsobit tomu i židovské učení. Neměla v úmyslu striktně lpět na všech hodnotách judaismu kromě těch základních. Její postoj k náboženství byl umírněnější.

Není tedy divu, že vzhledem k rozšiřujícímu se modernímu myšlení požadujícímu svobodu člověka došlo i na otázku žen. Emancipační hnutí evropských a amerických žen dalo podnět židovským komunitám začít pohlížet na ženy v jiném světle, což vedlo ke střetu dvou pohledů na ženu. Prvním z nich bylo ono tradiční pojetí, které vidělo ženu jako ochránkyni rodinného krbu, tím druhým bylo moderní pojetí, v němž byla žena rovnocennou, plnohodnotnou spolupracovnicí muže. Pohybovala se ve veřejné sféře, nikoli jen v té rodinné.³²

Tímto směrem se postavení ženy vyvíjelo až do současnosti, kdy je možno ženu spatřit víceméně ve všech společenských sférách. Více o tom v kapitole Ženy dnes.

³¹ Tamtéž, str. 31-33

³² Knotková-Čapková, B. a kol., *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, 1. vydání, Praha, Litomyšl: Paseka, 2008, str. 59-61

2.2.2 Žena v islámu

Abychom mohli o ženě v islámu ve vztahu k muži nějak srozumitelně mluvit, je třeba podívat se na její postavení ze tří hledisek. Z hlediska (1) náboženské víry, (2) rodiny a (3) veřejného života.

Z hlediska náboženské víry je žena rovna muži. Má stejné náboženské povinnosti jako muž, tzn. musí dodržovat pět pilířů víry (vyznání víry, modlitba pětkrát denně, almužna, půst v měsíci ramadánu a pouť do Mekky jednou za život). Samozřejmě je v jejím případě počítáno s občasnými odlišnostmi a výjimkami vzhledem k jejím biologickým předpokladům, například předpisy o rituální čistotě (menstruace a šestinedělí), předpisy o držení půstu (těhotenství), pouť do Mekky za předpokladu řádného mužského doprovodu.³³

V tomto ohledu se víceméně nesetkáme s výraznými odchylkami v průběhu dějin, neboť pět pilířů víry je tím základním a nejmenším, co by měl každý muslim dodržovat.

Z hlediska rodinného života, hovoříme-li o ortodoxním islámu, se postavení ženy, které je v dnešní době velmi diskutované, víceméně měnit nedá, jelikož veškeré předpisy týkající se rodiny se téměř výhradně řídí šari'atským právem (viz následující kapitola), někde také v souladu s místním zvykovým právem (ʿurf). Nicméně postupem času v souladu s moderní dobou došlo v rodinném právu k některým malým úpravám. Tím je myšlena například otázka manželství a rozvodu nebo možnost polygamie, která byla v některých zemích zrušena (Turecko, jižní Jemen aj.).³⁴ Podrobněji opět v následující kapitole.

A nakonec z hlediska veřejného života je postavení ženy velice různorodé. Záleží na místě a sociální skupině. Můžeme spatřit dva zcela rozdílné modely. Na jedné straně uvidíme ženu zcela zahalenou a dávající si pozor, aby se nepodívala na cizího muže a ani se ho nedotkla, na straně druhé lze vidět ženy, které zastávají různé politické posty a jiné veřejné sektory.³⁵ Styk s muži je pro ně na denním pořádku. Ženy v tomto stylu můžeme patrně potkat ve vyspělých muslimských zemích, které „jdou“ s dobou a snaží se jí své náboženství přizpůsobovat. Samozřejmě ale tak, aby byly tradiční hodnoty týkající se víry zachovány.

Lze tedy obecně říci, že postavení ženy v islámu během času, počínaje osvěcenským myšlením, dosáhlo lepší úrovně. Ženy se snaží více prosazovat na veřejnosti,

³³ Knotková-Čapková, B. a kol., *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, 1. vydání, Praha, Litomyšl: Paseka, 2008, str. 121-122

³⁴ Tamtéž, str. 122-123

³⁵ Tamtéž, str. 125-126

chtějí se angažovat jako političky zejména proto, aby poukázaly právě na postavení žen.³⁶ Avšak i dnes existuje mnoho muslimských zemí, které praktikují islám v takové podobě, jak ho seslal Bůh proroku Muhammadovi, výmluvným příkladem je Saúdská Arábie.

³⁶ Příkladem může být somálsko-nizozemská politička Ayaan Hirsi Ali, která se proslavila kritikou islámu a bojem za postavení a práva žen.

3. Právo v judaismu a islámu. Úloha a povinnosti židovské a muslimské ženy s důrazem na rodinu

Abychom mohli pochopit, proč mají ženy v tradičním judaismu a islámu takové postavení jaké mají, je třeba se nejprve zaměřit na právní systém oněch dvou náboženství, neboť ten je něčím, co vychází přímo z Bible a Koránu.

Je na místě podotknout, že tyto právní systémy budou popsány víceméně teoreticky, neboť jejich praxe se dnes liší co do kultury a sociální skupiny. Nicméně ortodoxní skupiny je dodržují téměř tak, jak byly kdysi dávno utvořeny.

3.1 Právo v judaismu

Judaismus neoznačuje pouze náboženství, ale veškerou židovskou kulturu (historii, jazyk, zvyky, etiku aj.), filozofii a politiku.³⁷ Určující bod judaismu představuje Hebrejská bible, která v sobě, implicitně nebo explicitně, obsahuje veškeré vědění o Bohu a jeho vyvoleném lidu. Nařizuje mravnost a způsob života vedený v souladu s Božím přikázáním. Zjednodušeně řečeno se jedná o příručku ke správnému životu. Odvozují se odtud všechny zákony a nařízení, ať už náboženského nebo nenáboženského charakteru, které lze vesměs shrnout pod jeden pojem – židovské právo.

3.1.1 Charakteristika židovského práva

Židovské právo je označováno pojmem *halacha*, což vzniklo z kořene h-l-ch (halach), v překladu jít, kráčet. Svůj původ má slovo v Bibli, kde se mluví o cestě, po které má člověk kráčet. Termínem *halacha* se v nejširším slova smyslu rozumí nábožensko-právní systém judaismu³⁸, který zahrnuje osobní, sociální, národní i mezinárodní vztahy, včetně náboženských a rituálních aspektů.³⁹ V tomto smyslu ho budeme používat i zde.

Halacha představuje velmi složitý systém pravidel, které se odvozují z různých zdrojů. Avšak nejdůležitějším zdrojem je bezpochyby Bible – Tanach, Tóra⁴⁰, jejíž autoritou je sám Bůh. Tudíž vše, co pochází z Tanachu, je pro židy právně závazné. Kromě halachy vycházející bezprostředně z Bible a citované spolu s biblickým textem, existují

³⁷ *Judaismus* [online] [cit. 30.3.2015]. Dostupné z <http://www.iencyklopedie.cz/oddil/judaismus>

³⁸ Rabínská literatura uvádí termín *halacha* v pěti možných významech, které jsou (1) veškeré náboženské právo, (2) nemotivovaná ústní tradice právní povahy, (3) Právní decise jednotlivých tanaitských učenců, (4) literárně fixované nábožensko-právně tradované ustanovení, (5) sbírky jednotlivých nemotivovaných právních pouček.

³⁹ Nosek, B., Rabínská literatura,

⁴⁰ Ve smyslu psaného zákona (Tora še-bi-chtav), nebo-li Tanach, který zahrnuje Pět knih Mojžíšových, Proroky a Spisy.

ještě dva další typy. Jedním typem je halacha, která byla ustanovena nezávisle na Bibli a která byla přijata bez jakéhokoliv odkazu na ni, druhým typem je halacha, která byla ustanovena nezávisle na Bibli, avšak byla dodatečně biblicky podložena.⁴¹

Z praktického hlediska je halacha členěna rabíny do několika kategorií. První je členění halachy podle obsahu na *isura* a *ammona*. Isura představuje náboženské a rituální právo, ammona představuje vše ostatní, tj. civilní, trestní a občanské právo, vyjma manželství, které spadá pod obojí. Druhé je členění podle původu nebo autority na *mi de orajta* (na základě Tóry) a *mi de rabanan* (na základě učenců, tj. vlastní legislativa rabínů). Avšak navzdory tomuto vnitřnímu dělení tvoří židovské právo jeden celek, neboť ať už se jedná o zákony platné mezi lidmi nebo mezi člověkem a Bohem, jejich pramen je společný – Tóra.

Halacha je soustředěna v Talmudu⁴² spolu s agadou (vyprávění). Zatímco halachou se myslí způsob života vedený v souladu s předpisy Tóry (zahrnuje Mišnu⁴³ a pasáže Gemary⁴⁴ týkající se zákona), agada představuje takové pasáže rabínské literatury, které se zákona netýkají. Nicméně je velmi důležitou součástí halachy, kterou doplňuje, stejně tak halacha doplňuje agadu. Lépe řečeno, halacha zahrnuje zákony nařízené Písmem, oproti tomu agada, která nicméně také vychází z Písma, vysvětluje a ilustruje Písmo v nejrůznějších poetických, prozaických a jiných formách (vysvětluje důvody halachy). Agada nemá právní charakter. Na rozdíl od halachy, která byla zákonem všeobecně platným pro všechny židy, byla agada považována nanejvýš za osobní názor učitele postrádající jakoukoliv závaznost pro komunitu.⁴⁵

Halacha rozhodně nepředstavuje stručné a jednoduché téma, ba naopak. Její podoba byla ustanovována po několik století a její autoři leckdy vedli lehké polemiky o tom, co do halachy patří a co ne. Mezi nejproslulejší autory na poli halachy patří beze sporu Maimonides⁴⁶ a jeho kodex *Mišne Tora*, dalším proslulým halachistou se stal Ja'akov ben

⁴¹ Stemberger, G., *Klasické židovství: kultura a historie rabínské doby*, 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 2011, str. 125-127

⁴² Talmud v překladu znamená „studium“ a pochází ze zkratky Talmud Tora (Studium Tóry). Talmud tvoří Mišna a Gemara. O jejich vývoji viz Cohen, A., *Talmud /pro každého/*, 1. vydání, Praha: Sefer, 2006, str. 7-31

⁴³ Mišna je uspořádána celkem do šesti oddílů (*sedarim*), každý oddíl je složen z traktátů (*masichtot*) rozdělených do kapitol a dále do paragrafů. Výčet jednotlivých oddílů je následující: I. oddíl *Zera'im* (*Semena*), II. oddíl *Mo'ed* (*Svátek*), III. oddíl *Našim* (*Ženy*), IV. oddíl *Nezikin* (*Škody*), V. oddíl *Kodašim* (*Svaté věci*), VI. oddíl *Toharot* (*Čisté věci*).

⁴⁴ Gemara představuje komentář k Mišně

⁴⁵ Cohen, A., *Talmud /pro každého/*, 1. vydání, Praha: Sefer, 2006, str. 25-31

⁴⁶ Moše ben Maimon (Maimonides, Rambam)(1135-1205) byl židovský filosof, lékař, matematik aj. narozený v Kordóvě. Jako prvnímu se mu podařilo sestavit kompletní kodex židovského práva (*Mišne Tora*, 1180), který byl jak vědecký, tak autoritativní zároveň.

Ašer⁴⁷ se svým kodexem *Sefer ha-Turim* a v neposlední řadě také Josef Karo⁴⁸ a jeho *Bejt Josef*, později ve zkrácené podobě jako *Šulchan aruch*. Kodex je rozdělen do čtyř částí: „Orach chajim“ (Stežka života) zahrnuje ustanovení vztahující se na každodenní praxi věřícího žida, „Jore de‘a (Vyučující vědění) zahrnuje ustanovení týkající se všeho zakázaného a povoleného, „Even ha-ezer“ (Kámen pomoci) zahrnuje vše ohledně rodinného práva a nakonec „Chošen mišpat“ (Štít soudu) zahrnuje ustanovení týkající se civilního a trestního práva.⁴⁹

Jednou z reakcí na *Šulchan aruch* se stal v 19. století *Kicur Šulchan aruch* (1864), jehož autorem byl maďarský rabín Šlomo Ganzfried⁵⁰. *Kicur Šulchan aruch* představoval kratší verzi původního díla. A právě k tomuto dílu se budu ve své práci příležitostně odkazovat.

Abychom se mohli zaměřit na úlohu a povinnosti ženy v judaismu, je potřeba vytyčit nějakou strukturu, podle které budeme postupovat. Navrhuji řídit se podle struktury *Šulchan aruch*, avšak s lehkými úpravami. Nebudeme se jí řídit doslova, ale uvedeme ještě jednodušší rozdělení, a to pouze na povinnosti vztahující se pouze k Bohu, tj. především modlitba a rituální úkony během šabatu a svátků, a na povinnosti vztahující se k člověku, tj. především právo rodinné, civilní a trestní.⁵¹

3.1.2 Povinnosti člověka k Bohu

Před Bohem si jsou muž a žena rovni. Až na jednu výjimku, která bude v zápětí uvedena, mají oba stejné náboženské povinnosti. Podkladem pro toto tvrzení je biblický verš „*Toto jsou právní ustanovení, která jim předložíš*“ (Ex 21,1). Talmudský traktát *Bava kama* v důsledku toho říká: „*Pokud jde o všechny zákony Tóry, staví Písmo muže a ženy sobě na roveň*“ (BK 15a). Podívejme se ale v rámci náboženských povinností na výjimku pro ženy.

Tóra obsahuje 613 přikázání (sg. micva, pl. micvot), z nichž 365 je negativních (zákazů) a 248 je pozitivních (příkazů). Mišna rozděluje Boží příkazy podle dvou kritérií. Jedním je již zmíněné rozdělení na příkazy a zákazy, druhé kritérium představuje čas.

⁴⁷ Jaá kov ben Ašer (1269/1280-1340) byl učencem španělského centra.

⁴⁸ Josef ben Efrajim Karo (1488-1575) byl sefardský rabín a učenec. Jeho kodex *Šulchan aruch* se stal nejpopulárnějším kodexem vůbec. Z počátku byl přijat pouze sefardskými židy, ale po přidaných poznámkách polského učenice Moše Isserlese byl přijat i židy aškenázskými, kteří ho kritizovali především kvůli jeho strohosti, necitování pramenů.

⁴⁹ Nosek, B., Rabínská literatura, elektronická verze (dostupná v knihovně HTF)

⁵⁰ Šlomo Ganzfried (1804-1886) byl maďarský halachista a předseda rabínského soudu v Užhorodu. Jeho dílo „Zkrácený *Šulchan aruch*“ se zabývá nejdůležitějšími částmi židovského práva. Pro svou popularitu je překládáno po celém světě.

⁵¹ Takováto struktura totiž odpovídá struktuře, která bude uvedena v případě islámu.

Příkazy a zákazy mohou být buď časově vázané, nebo časově nevázané. Tak vlastně vznikají čtyři skupiny, a sice pozitivní příkazy časově vázané, pozitivní příkazy časově nevázané, negativní příkazy časově vázané a negativní příkazy časově nevázané.⁵² Muži jsou povinni plnit všechny tyto příkazy, zatímco ženy jsou zproštěny plnění pozitivních příkazů časově vázaných. Vyplývá to z důvodu, že povinnost ženy je starat se o chod rodiny, tudíž by pro ni bylo prakticky nemožné plnit příkazy v určeném čase, jelikož by často narušila svou právě probíhající činnost. Dalším důvodem je to, že žena je zcela oddaná svému manželovi a je povinna plnit všechny jeho potřeby a přání. Tudíž kdyby nastal okamžik, že by v tu samou chvíli měla plnit příkaz daný od Boha i příkaz daný od manžela, musela by jednoho z nich odmítnout, což by zapříčinilo jeho nelibost k ní. A právě z toho důvodu ji Bůh zprostil této povinnosti. Právě proto, aby se nenarušila harmonie vztahu mezi mužem a ženou.⁵³ Ženy tedy nejsou například povinny během svátku Sukot⁵⁴ pobývat ve stanu, nebo si nasazovat modlitební řemínky.

Kromě výše zmíněného nenajdeme víceméně žádné odlišnosti v oblasti náboženských povinností. Samozřejmě existují odlišnosti mezi mužem a ženou v souvislosti s biologickými předpoklady, zejména co se týče mužského sémě a ženského krvácení. Tyto dvě spadají pod předpisy týkající se rituální čistoty jednak v rámci modlitby, jednak v rámci sexuálního života. O těchto předpisech pojednává především kniha Leviticus. Není ale nutností zde toto téma více rozebírat, neboť v něm nenajdeme žádné úkazy, které by byly v rozporu s lidskými právy.

V souvislosti s náboženskými povinnostmi lze ale uvést otázku oblékání a cudného chování, které judaismus předepisuje jak mužům, tak ženám. Bible k tomu jasně říká: „Žena na sebe nevezme, co patří muži, a muž neobleče, co nosí žena.“ (Dt 22,5). Co se cudného chování týče, je namířeno především do oblasti sexuálního styku, v jehož rámci se vytyčuje, co je a co není možné dělat (Kicur ŠA, kapt. 150). Znakem cudnosti a zdrženlivosti židovských žen bylo zakrývat si hlavu šátkem nebo závojem, později též parukou⁵⁵. Ženské vlasy totiž na muže působily erotickým dojmem. V dnešní době si hlavu zakrývají víceméně pouze ženy v ortodoxních skupinách, u ostatních odnoží judaismu to

⁵² Biale, R., *Women and Jewish Law*, New York: Schocken Book, 1995, p. 10-15

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Sukot (Svátek stánků) představuje jeden ze tří poutních svátků, který se slaví od 15. do 21. tišri (září-říjen). Svátek je vzpomínkou na putování pouští a přebývání ve stanech, proto se o tomto svátku staví stany (sukot). Více o svátku viz Nosek, B.- Damohorská, P., *Židovské tradice a zvyky*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2011, str. 227-236

⁵⁵ Dříve byly vlasy před svatebním obřadem ostříhány a žena byla povinna nosit pak po celý život paruku zhotovenou z hedvábných nití, aby byla od přirozených vlasů rozeznatelná.

povinné není, avšak leckdy stejně praktikované. U mužů je zvykem, že nosí na hlavě *kipu*, či *jarmulku*.

3.1.3 Povinnosti člověka k člověku

Zatímco před Bohem si jsou muž a žena rovni, v jejich vzájemném vztahu to tak víceméně nebývá. Manželovy vlastnické nároky na ženu lze odvodit z několika biblických veršů: „*budeš dychtit po svém muži, ale on nad tebou bude vládnout*“ (Gn 3,16), dále také Adamovo prohlášení „*Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla!*“ (Gn 2,23). A ačkoliv má muž v oblasti plnění příkazů Tóry mnohem větší zodpovědnost než žena, právě vzhledem k jejím domácím povinnostem, neznamená to, že by byla žena méně vážená než muž. Talmud ženě přikládá vysoce vážené postavení a prokazuje jí úctu. Oblast ženské působnosti, oproti té mužské, se rozkládá právě v rodinném životě. Talmud dále přisuzuje ženě vliv na jejího muže, co se studia Tóry týče, neboť pokud žena vede svého muže a syna ke studiu Tóry (její možnosti jsou v tomto smyslu omezené), připisuje se jí to k dobru, respektive ke cti.

Vzhledem k tomu, že je rodinné právo tolik obsáhlé, rozdělíme si ho pro lepší přehled do několika životních cyklů. Bude se jednat o období narození a dospívání, otázku manželství a s ním souvisejícího rozvodu a nakonec stáří. Všechny tyto si postupně probereme a uvedeme v nich to nejdůležitější vztahující se k ženě.

Narození a dospívání. Narození dítěte představuje v judaismu velkolepou událost, neboť se jedná o naplnění biblického příkazu „*plodte se a množte se*“ (Gn 1,28). Tento příkaz je ovšem namířen pouze na muže, jelikož u ženy se předpokládá její přirozená touha po dítěti.⁵⁶ V judaismu, v souvislosti s rituálními předpisy, shledáme rozdíly mezi narozením chlapce a dívky. To se vztahuje především na dobu nečistoty rodičky, která je v případě dívek dvakrát delší než u chlapce.

Přestože úplné splnění micvy „*zplození*“ představuje zplození syna i dcery (Kicur ŠA, kapt. 145), nalezneme mnoho případů, ve kterých je preferováno narození chlapce.⁵⁷ Avšak po zničení Druhého Chrámu (po roce 70n.l.) představovalo narození dívky jistou výhodu, neboť se tak v rodině zajistilo zachování judaismu po matčině linii, která od té doby převládala a platí až dodnes.⁵⁸

⁵⁶ Biale, R., *Women and Jewish Law*, New York: Schocken Book, 1995, pp. 202-203

⁵⁷ Žalm 127,3, Žalm 128,3. O preferenci narození chlapce mluví v několika traktátech také Talmud.

⁵⁸ Předtím bylo běžné, že dítě bylo považováno za židovské pouze tehdy, byl-li jeho otec žid, přičemž na matce nezáleželo. V dnešní době je za žida považován ten, kdo má židovskou matku.

S narozením dítěte souvisí úkon obřízky, která se provádí vždy osmý den po porodu. Jedná se ovšem o úkon vyžadovaný pouze u dětí mužského pohlaví, proto se o něm zde nebudeme dále zmiňovat.

S dětstvím a dospíváním nicméně souvisí vzdělávání, které je v judaismu obecně velmi ceněno. Jeho důležitost, a vlastně i povinnost, vychází přímo z Bible, z Deuteronomia 6,6-7. Povinnost poskytnout dítěti vzdělání v oblasti Tóry ležela na otci, přičemž dle Bible se jednalo pouze o vzdělávání chlapců, zatímco dívky takovou povinnost neměly. Nicméně mnohdy byly svými otci rovněž vyučovány⁵⁹. Vzdělávání dívek se tak mohlo uskutečnit pouze v oblasti týkající se domácnosti.⁶⁰

V souvislosti s judaismem jistě neunikne jedna ceremonie, která má spojitost s náboženskou dospělostí chlapců a dívek. Jedná se o ceremonie *bar micva* (syn příkazu) a *bat micva* (dcera příkazu). Zatímco *bar micva* je poměrně stará událost, termín pro dívčinu náboženskou dospělost je událostí moderní. Dívky se totiž v minulosti, a rovněž dnes dle tradičního judaismu, na veřejném náboženském životě nepodílely. Avšak postupem času vznikla potřeba nějakým způsobem označit dívčinu dospělost, která nastává ve věku 12 let a jednoho dne. *Bat micva* v pravém slova smyslu byla zavedena ale až počátkem 20. století, nicméně její jistá podoba byla známá už v 19. století.⁶¹

Manželství. Uzavření manželství představuje povinnost pro každého žida. Člověk může dokonce za účelem sňatku prodat i Tóru. Na muže se tato povinnost⁶² vztahuje od 18 do 20 let života, poté je to bráno jako rozpoutání Božího hněvu. Žena z halachického hlediska tuto povinnost sice nemá, avšak setrvání ve svobodném stavu schvalováno také nebylo. Obecně je žena zralá k sňatku dosažením pohlavní dospělosti. Od této doby není považována za mladistvou⁶³ a povinností jejího otce je sehnat pro ni vhodného ženicha. Talmud nabízí několik rad pro takovýto výběr. Nemělo by se jednat o příliš starého partnera, mělo by se pamatovat na zákony dědičnosti – aby nebyli dva příliš malí, neboť by pak i jejich dítě bylo příliš malé a jiné. Snoubenci by se měli také před svatbou vidět, aby později nedošlo k nějakému případnému nedorozumění a zklamání.⁶⁴

Jelikož podle Bible nevěsta věnovala ženichově rodině část svého těla a krve, musela na oplátku ženichova rodina poskytnout něco cenného její rodině. Cílem

⁵⁹ Dívky mohly být s učením Tóry seznamovány doma, nikdy však v prostoru školy.

⁶⁰ Nosek, B.- Damohorská, P., *Židovské tradice a zvyky*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2011, str. 69-72

⁶¹ Tamtéž, str. 65-66

⁶² V případě, že by se muž chtěl cele věnovat studiu Tóry, byl by této povinnosti zbaven. Hranice pro možnost sňatku tak byla posunuta až na 30-40 rok právě proto, aby se muži mohli věnovat studiu a vydělávat peníze.

⁶³ Stalo-li by se, že by byla dívka provdaná jako mladistvá, tedy ještě před dosažením 12 roku, bylo jejím právem, po dosažení 12 let, sňatek odmítnout a zrušit.

⁶⁴ Cohen, A., *Talmud /pro každého/*, 1. vydání, Praha: Sefer, 2006, str. 208-209

manželství bylo vychovávat děti a vzdělávat je v Tóře, tudíž úkolem ženy bylo udržování mužova rodu. Bylo tedy důležité, aby byla žena plodná. V opačném případě zavedla důvod k rozvodu.⁶⁵

Podstatnou součástí manželství byla svatební smlouva (*ktuba*), která byla podepsána ještě před samotným uzavřením sňatku. Smlouva je pojistkou pro ženu z hlediska hmotného zabezpečení a zajištění sociálních a sexuálních práv, dále také představuje finanční ochranu v případě rozvodu nebo smrti manžela. Svatební smlouva je podepsána, pouze mužem, před rabínem za přítomnosti dvou svědků.⁶⁶

Předpokladem manželství byl také dívčin neposkvrněný stav. Neboť v případě, že by žena vstoupila do manželství jako panna a její manžel by ji následně obvinil z opaku, musela by rodina této dívky donést důkaz její předmanželské čistoty. Shledal-li by se platným, muž by musel zaplatit pokutu a se ženou by se nesměl rozvést (Dt 22,13-19). V opačném případě by mohla být dívka ukamenována (Dt 22,20-21).

Bible (Lv 18), stejně jak později Korán, určuje, jaké svazky jsou mezi židy zakázané. Jedná se o pokrevní příbuzné (matka, dcera, sestra,...), příbuzenské vztahy, ženu jiného muže (nedostala-li *get*, nebo-li rozvodový list), kohokoliv z druhého příbuzenského stupně.

Bible a Talmud znají možnost polygamie, která je sice dovolena, nicméně je na ni pohlíženo s nelibostí. V rámci Talmudu se tak setkáme s mnoha názory na ni. Některé autority povolují tolik manželek, kolik se muži zachce, jiní zase tvrdí, že pokud si muž najde druhou manželku, měl by se s první nechat rozvést. Polygamie existovala v okruhu prostých lidí, avšak mezi učenci doložena nebyla.⁶⁷

Ani cizoložství nepředstavovalo v judaismu neznámé téma. Avšak veškerá ustanovení týkající se cizoložství vyznívají ve prospěch muže. Zasnoubená nebo vdaná žena je považovaná za cizoložnici, měla-li pohlavní styk s někým jiným než s manželem nebo snoubencem⁶⁸. Za to zasnoubený nebo ženatý muž se neproviní ničím, měl-li pohlavní styk se svobodnou ženou. Nicméně i v případě, že by měl takovýto muž styk se zasnoubenou nebo vdanou ženou, neprovinil by se proti svému manželství, ale proti manželství muže té ženy. Tresty za cizoložství jsou stanoveny v Leviticu a Deuteronomiu.

⁶⁵ V Biblické době bylo běžnou záležitostí, že byla-li žena neplodná, přivedla svému muži otrokyni, která porodila dítě, které pak manželka uznala za své. Viz příběh Abrahamovy ženy Sáry a její otrokyně Hagar (Gn 16).

⁶⁶ Zoufalá, M., *Judaismus a ženy v Izraeli*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2012, str. 50-52

⁶⁷ Cohen, A., *Talmud /pro každého/*, 1. vydání, Praha: Sefer, 2006, str. 211-212

⁶⁸ Avšak Bible (Dt 22,25-27) mluví o případu, kdy by byla zasnoubená dívka znásilněna na poli, kde by její křik nikdo neslyšel. V takovémto případě by byl potrestán pouze muž, dívce by ublíženo nebylo.

Poprvé v tomto případě můžeme shledat v rámci judaismu jisté pochyby o lidských právech.

Jinak by vztahy mezi partnery měly být chované v úctě. Muž by měl svoji ženu cítit a rozhodně by se nad ni neměl povyšovat: „*Je-li tvá žena malá, sehní se a šepťej jí.*“ (BM 59a).

Rozvod. Rozvod v judaismu představuje, oproti ostatním tématům, poměrně složitou záležitost a co se týče ženy, představuje poměrně velký problém. V důsledku patriarchálního uspořádání společnosti měl muž možnost nechat se rozvést se svojí ženou i bez jejího souhlasu (Dt 24,1), avšak manželka se bez souhlasu svého manžela nechat rozvést nemohla. Přesto se v praxi vyskytovaly situace, kdy přeci jen mohla žena požádat o rozvod se svým mužem. Důvody pro to mohly být onemocnění manžela nějakou pro ni odpudivou chorobou, pokud manžel porušil nebo odmítal manželské povinnosti (především konzumaci manželství), nebo v případě sexuálního nesouladu mezi mužem a ženou (patrně mužova impotence).⁶⁹

V případě rozvodu je nutné, aby dal muž své ženě tzv. rozlukový list (*get*), bez něho nelze manželství rozvést. Ten předává buď osobně manžel, nebo nějaký pověřený prostředník. Pokud se manžel, i přes žádost a doporučení rabínů, rozvést nehodlá, nebo pokud žena zkrátka z nějakého důvodu nedostane rozlukový list, stává se z ní tzv. *aguna*, tj. upoutaná k manželství. Žena je tak nucena setrvat ve stávajícím manželství, ať se jí to líbí nebo ne. Status „*aguna*“ jí náleží i v případě, že by muž byl nezvěstný, ovšem v této situaci je její postavení ještě mnohem problematičtější, neboť tato žena se nemůže ani nechat rozvést, ani znovu provdat. Nezbyvá ji tak nic jiného než čekat, dokud se buď manžel neobjeví, nebo nebude prohlášen za mrtvého.⁷⁰ Jiný případ, který by ji zbavil tohoto statusu, neexistuje. Agunou se žena stane i v případě, že se z ní stane vdova, ještě než stihla zplodit potomka.⁷¹

Diskriminace žen v pojetí aguny představuje v dnešní době na území státu Izrael velký problém. Řada rabínů se to již snažila nějakým způsobem zmírnit, ovšem zatím bez jakýchkoliv větších úspěchů, neboť úděl ženy jako aguny vychází přímo z izraelského rodinného práva, v rámci něhož nebylo toto téma ortodoxními rabíny dostatečně reflektováno.⁷²

⁶⁹ Biale, R., *Women and Jewish Law*, New York: Schocken Book, 1995, pp. 84

⁷⁰ Přičemž v tomto případě bylo zapotřebí svědka, který by jeho smrt potvrdil.

⁷¹ V tomto případ Bible hovoří o tom, že vdovu, která ještě nepočala, by si měl vzít za ženu bratr zemřelého manžela a potomek, který bude zplozen, ponese jméno po zemřelém otci. V tomto případě může být ale uplatněn tzv. obřad *chaliza*, který zbavuje bratra zemřelého vzít si jeho manželku.

⁷² Zoufalá, M., *Judaismus a ženy v Izraeli*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2012, str. 54-56

Stáří. O staré, případně i nemocné lidi se stará buď rodina, nebo celá židovská komunita. V případě judaismu existuje charitativní organizace – *chevra kadiša*, doslova *svatý spolek*, která měla za úkol pečovat o chudé, nemocné a zesnulé. Její kořeny sahají poměrně hluboko.⁷³

Případ judaismu není z hlediska lidských práv tolik problematický, jak uvidíme níže v případě islámu. Téměř jediný současný problém představuje právě status aguny, jež v mnohém stojí proti pojetí Všeobecných lidských práv a dalších deklarací OSN, z nichž příkladem může být Deklarace Organizace spojených národů o odstranění diskriminace žen. Nicméně vzhledem k legislativě státu Izrael, která je protkaná halachou (mimochodem platící i pro sekulární Izraelce), je velice obtížné tuto otázku nějak rozumně a v poměrně krátkém čase vyřešit.

3.2 Právo v islámu

Islám představuje nejen náboženství, ale i způsob chování. Význam tohoto slova je „úplné odevzdání nebo podřízení se jedinému pravému Bohu. Dalšími možnými významy jsou mír, celistvost, bezpečí, prospívání.“⁷⁴ Sami věřící někdy termín islám interpretují jako spojení tří prvků, a sice věrouky (*‘aqīda*), právního řádu (*šarī‘a*) a civilizace (*hadāra*).⁷⁵

Korán muslimům předepisuje, jak se mají chovat jak v náboženském, tak světském životě.⁷⁶ Jejich veškerý život je tedy podřízen náboženství, jelikož zásluhy se počítají za vše, co muslim ve svém životě vykoná.

Jak už bylo poznamenáno, islámské právo, stejně jako židovské, vychází přímo ze svaté knihy - Koránu⁷⁷. Tato přímá vazba na Korán tudíž nedovoluje téměř žádnou jeho reformaci, což způsobuje v posledních stoletích značné problémy liberálním a jim podobným skupinám, zejména co se týče ženských práv.

3.2.1 Charakteristika islámského práva

Islámské právo je označováno pojmem *šarī‘a*, což v překladu znamená cesta, ve smyslu cesta ke zdroji vody; vyšlapaná cesta, po které je třeba kráčet.⁷⁸ Šarī‘a je chápána jako Boží zákon, soubor norem seslaných od Boha. Toto ji dělá legitimní a platnou. Stejně

⁷³ Více viz Nosek, B.- Damohorská, P., *Židovské tradice a zvyky*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2011, str. 131-146

⁷⁴ Syed R. Ali, *Islám a muslimové*, Praha: Ústředí muslimských obcí, 2011

⁷⁵ Potměšil, J., *Šarī‘a. Úvod do islámského práva*, 1. vydání, Praha: Grada, 2012, str. 9

⁷⁶ Světským životem jsou zde myšleny každodenní záležitosti, ne jen ty rituální.

⁷⁷ Korán přitom ale nepředstavuje přímo zákoník, jedná se spíše o návod k životu.

⁷⁸ Křikavová, A.- Mendel, M.- Müller, Z. – Dudák, V., *Islám: ideál a skutečnost*, Praha: Baset, 2002, str. 38

jako Korán je považována za nestvořenou a věčnou. Navíc vzhledem k jejímu původu i neměnnou, alespoň teoreticky. A právě zde se rozchází islámské právo s právem v pojetí Západu. Zatímco to islámské je Božím zjevením, právo v západním pojetí pochází od lidí. Je dílem zákonodárce, který ho vytvářel, měnil a přizpůsoboval v důsledku historického vývoje a společenských změn a potřeb.

Na jedné straně tedy stojí právo, které bylo vytvořené jednou a provždy a společnost se mu musí přizpůsobovat, na straně druhé je tu právo, které bylo vytvořeno lidmi a v průběhu věků se měnilo a mění s ohledem na potřeby společnosti. Je společnosti přizpůsobováno, ne naopak. A tak je tu otázka. Jak je pak možné (lidská) práva univerzalizovat? Když obě strany mají na právo svůj vlastní a navzájem poněkud odlišný názor a v některých případech není ani pravděpodobné, že by z něj sestoupily. Tak není ani moc překvapující, že co se týče islámského práva, jeho teorie a praxe nejdou zcela ruku v ruce. A to právě vzhledem k tomu, že je vytvářeno nehledě na společenské podmínky a lidský vývoj.

A ačkoliv má v islámském pojetí právo Božský původ, nechybí v něm postava právníka (*faqíh*). Právo totiž nebylo sesláno v takové podobě, aby ho bylo možné hned uplatňovat. Potřebovalo se mu dodat srozumitelnosti a systematičnosti. Právníci na tom pracovali několik století, než se jim to zcela podařilo.⁷⁹

Islámské právo pokrývá celý život muslima, od narození až po smrt. Snaží se regulovat veškeré chování člověka - náboženské úkony, i ty nenáboženské, každodenní. Je tak velice detailně propracováno proto, aby v co nejvyšší míře zesouladnilo každý lidský krok s Boží vůlí.

Zahrnuje jak vztahy člověka k Bohu (*‘ibādāt*), tak vztahy člověka k člověku (*mu‘āmalāt*). Na rozdíl od práva západního, které zná pouze vztahy člověka k člověku. Co se týče jeho působnosti, islámské právo je založeno na personálním principu, tj. že se vztahuje na každého, kdo se hlásí k islámu nehledě na zemi, ve které žije.⁸⁰ Důležité je dále zmínit, že pokud by muslim spáchal trestný čin mimo islámský stát, nemůže být trestán podle šar‘atského práva. Plně lze tedy šar‘a uplatnit pouze na území islámského státu (*dār al-islām*).

Přestože je islámské právo tak detailně propracováno, samotný pojem je pouhou abstrakcí. Nedá se zobecnit. Už jenom to, že se islám dělí na větev sunnitskou a šíitskou

⁷⁹ Potměšil, J., *Šar‘a. Úvod do islámského práva*, 1. vydání, Praha: Grada, 2012, str. 17-18

⁸⁰ To znamená, že pokud na území islámského státu žijí nemuslimové, šar‘a se na ně neuplatňuje. Pro ně platí jim příslušná, vlastní jurisdikce. Nicméně i přesto samozřejmě vznikají snahy islámských radikálů zavést šar‘u územně, nehledě na to, zda tam žijí i nemuslimové. Tyto snahy jsou paradoxně ovlivněny západním, moderním světem, který má jednotné zákonodárství.

dělí také právo na sunnitské a šíitské. A pokud vezmeme převládající sunnitské právo, i zde najdeme četné rozdíly v řešení podle toho, o jakou právní školu (*madhab*) se jedná. V islámu, sunnitském, existují školy čtyři – hanafíjská, málikovská, šáfí'ovská a hanbalovská. Navíc každá právní škola používá různé typy metod řešení, které se mohou i navzájem prolínat. Člověk si může vybrat, podle které školy chce být posuzován, ačkoliv je obvyklé, že se tak děje podle té, která je v dané zemi převažující.⁸¹

Než přejdeme k jednotlivým typům práva, ještě předtím krátce zmíním prameny, ze kterých se právo vyvozuje a posuzuje.

Islámským právem, šarī'a, se zabývá vědní obor zvaný *fiqh*, v překladu poznání, uvědomění. Právníci (*fuqahá*) sestavili a vyložili Boží zákon na základě čtyř pramenů – základech práva (*usúl al-fiqh*), jimiž jsou Korán, sunna (tradice; zde se jedná především o *hadíthy*, čili výroky proroka Muhammada), *qijás* (analogie) a *idžmá'* (shodný názor autorit, právníků).⁸²

Abychom mohli přejít již k samotným kategoriím práva, je potřeba říci, kdo je v islámu považován za nositele práv a povinností. Je jím muslim/muslimka, který/á splňuje podmínky dospělosti (*báligh*)⁸³ a duševního zdraví (*‘áqil*). Takovýto člověk nabývá všech náboženských povinností.

Jak už bylo poznamenáno, islámské právo řeší jak vztahy (povinnosti) člověka k Bohu (*‘ibādāt*), tak vztahy (povinnosti) člověka k člověku (*mu‘āmalāt*). *‘Ibādāt* zahrnuje především pilíře islámské víry (vyznání víry, modlitba, almužna, půst, pouť do Mekky), dále také vše kolem rituální čistoty, odívání nebo zakázaných a povolených pokrmů a nápojů, zkrátka vše, co se dotýká náboženských úkonů. *Mu‘āmalāt* zahrnuje tzv. otázky osobního statusu (*al-ahwál aš-šachsíja*)⁸⁴ pod něž spadá rodinné a dědické právo, také právo nadační. Dále se zde objevuje právo majetkové a závazkové a nakonec právo trestné, které se ještě rozlišuje na trestné činy spáchané vůči Bohu a trestné činy spáchané vůči člověku.⁸⁵ Takto po sobě jsou řazena i v muslimských právních kompendiích.

V tuto chvíli už přejdeme k rozebírání jednotlivých práv a povinností, pochopitelně se zaměřením na ženu. Co se týče muže, ani on nebude opomenut. Ovšem vždy jen v souvislosti s uvedením rozdílnosti. Rozbor bude dělán postupně podle výše uvedeného.

⁸¹ Potměšil, J., *Šarī'a. Úvod do islámského práva*, 1. vydání, Praha: Grada, 2012, str. 24-28

⁸² Kropáček, L., *Duchovní cesty islámu*, 2. vydání, Praha: Vyšehrad, 1992, str. 118

⁸³ Dospělý člověk je takový, u něhož se projeví znaky pohlavní dospělosti, tj. poluce a menstruace

⁸⁴ Pojem zaveden až koncem 19. století.

⁸⁵ Potměšil, J., *Šarī'a. Úvod do islámského práva*, 1. vydání, Praha: Grada, 2012, str. 97-154

3.2.2 Povinnosti člověka k Bohu (ʿibādāt)

Jak už víme, z hlediska náboženského života má žena vůči Bohu stejné povinnosti jako muž. Jako věřící musí dodržovat všech pět pilířů víry. Není proto nutné, zde všechny rozebírat. Avšak za zmínku přeci stojí pár poznámek, co se týče několika drobných odlišností, respektive výjimek pro ženy. Jedná se o povinnost půstu v měsíci ramadánu a o povinnost poutě do Mekky.

Doba půstu pro věřícího muslima znamená nesmět od východu do západu slunce nic jíst a pít, ani kouřit. Dále se také zdržet smyslných rozkoší, hádek, pomluv a jiných. Tato povinnost ovšem neplatí pro těhotné nebo kojící ženy, dále také pro staré, nemocné nebo těžce fyzicky pracující, taktéž pro lidi na cestách. Ovšem pro tyto všechny, kromě starých a nevléčitelně nemocných, platí povinnost půst nahradit, jakmile toho budou schopni.⁸⁶

Co se týče posledního pilíře, poutě do Mekky, je to povinnost pro každého dospělého muslima (muže i ženu), který je duševně i fyzicky zdrav a má na to potřebné finanční prostředky. Ovšem muslimská žena ji může vykonat pouze v případě, že má s sebou náležitý mužský doprovod, tj. manžela, otce, bratra, nebo jiného mužského příbuzného. Dále také v případě, že je cesta bezpečná.⁸⁷

Vzhledem k tomu, že k povinnostem člověka k Bohu se řadí, mimo pilíře víry, také předpisy týkající se rituální čistoty a odívání, je nutné věnovat několik řádek i jim.

Rituální čistota (*tahāra*) je v islámu považována za velmi důležitou, neboť kdo chce vykonávat např. modlitbu, musí být očištěn. Sama povinnost vychází přímo z Koránu (5:6).

Kromě rituální čistoty řeší Korán a islámské právo i její opak, tedy znečištění. To se dělí ze dvou hledisek, z teologického a z právního. Teologické hledisko ho dělí na hmotné a mentální, právní hledisko dělí znečištění na věcné a náboženské, nebo těžké a lehké. Těžkým znečištěním se chápe jakýkoliv pohlavní styk, i samotné sperma, menstruace nebo šestinedělí. Lehkým znečištěním se myslí dotek jakékoliv nečisté věci (lihoviny, nečistá zvířata, krev a jiné další).

Obecně vzato řeší islámské právo znečištění méně přísně než Bible. Příkladem může být styk, respektive kontakt muže se ženou během šestinedělí nebo v době její menstruace, přičemž to nemá za následek rituální nečistotu.⁸⁸

⁸⁶ Tamtéž, str.107-109

⁸⁷ Tamtéž, str. 109-111

⁸⁸ Potměšil, J., *Šarīʿa. Úvod do islámského práva*, 1. vydání, Praha: Grada, 2012, str. 98-99

Co se týče odívání, v dnešní době poměrně hojně diskutované téma, i to má své předpisy v Koránu. Korán nařizuje cudně se oblékat jak ženám, tak mužům. Ohledně žen Korán například říká: „*A řekni věřícím ženám, aby cudně klopily zrak a střežily svá pohlaví a nedávaly na odív své ozdoby kromě těch, jež jsou viditelné. A nechť spustí závoje své na řadra svá. A nechť ukazují své ozdoby jedině svým manželům nebo otcům nebo tchánům nebo synům....*“ (24:31), nebo „*Proroku, řekni manželkám svým, dcerám svým i věřícím ženám, aby přitahovaly k sobě své závoje! A toto bude nejvhodnější k tomu, aby byly poznány a nebyly uráženy. A Bůh je odpouštějící, slitovný.*“ (33:59).

Uvedené verše říkají, jak by se měla počestná muslimská žena oblékat, aby vedla život v souladu s Božím nařízením. Avšak jiný názor na zahalování žen mají islámští fundamentalisté, jiný názor na něj mají třeba liberálové. Samozřejmě jiný názor na něj má i západní (euroamerická) společnost. A v neposlední řadě na něj mají různé názory samy muslimské ženy. Nutno dodat, že tento spíše zvyk⁸⁹ než striktní příkaz se liší opět co do kultury a země.

Zahalení lze provádět třím způsobem: úplné zahalení, téměř úplné zahalení a částečné zahalení. V případě úplného zahalení nosí žena *burka*, což znamená, že je žena oděna od hlavy k patě, pouze na obličeji má škvíry pro oči. V druhém případě je žena obdobně zahalena s tím, že má volný prostor mezi nosem a obočím, nosí tzv. *niqáb*. V případě třetím má žena zakryté vlasy šátkem, tzv. *hidžáb*, ale obličej je odhalený.

Samotní fundamentalisté považují zahalování žen za důležitý znak islámu. Avšak podle mnohým badatelů Korán zahalování žen nevyžaduje, pouze vyzývá k cudnému odívání. Tudíž představa mnohé populace, že islámská žena musí být zahalena, není zasazena v textu Koránu, ale je výplodem samotných muslimů. Odpověď na otázku, co za tím stojí, může být několikerá.

Sama řada muslimských žen se zahaluje zcela dobrovolně, bez jakéhokoliv nátlaku manžela nebo okolí, a to z hlediska zachování své identity a sounáležitosti s islámskou vírou. V dnešní době tak můžeme spatřit zahalenou ženu od hlavy až k patě, která předchází jakémukoliv kontaktu s cizím mužem, stejně jako ženu, která chodí nezahalena, nebo pouze s hidžábem, a angažující se ve veřejném životě. Ovšem není ani vyloučeno potkat ženu požadující vyšší míru zahalení (opět na důkaz identity), ale fungující ve veřejném prostoru.

⁸⁹ Zvyk zahalovat se nepochází primárně z islámské tradice, ale existoval již mnohem dříve. V dobách starověku se takto zahalovaly ženy pocházející z vyšších vrstev, aby tak daly najevo své postavení. Islám tento zvyk převzal a zasadil do kontextu náboženství. Samotný Korán příkaz zahalování přesně nespecifikuje. Hovoří pouze o zahalování řader. Podle toho se i liší názory na to, co vše by měla žena skrývat.

V souvislosti se zahalováním žen vznikají, minimálně v evropském prostoru, všelijaké aféry a zákony, požadující zákaz zahalování žen na veřejnosti. Velmi známý je případ Francie, ve které byl roku 2010 přijat zákon o zákazu zahalování obličeje na veřejnosti (ať už se mělo jednat o niqáb nebo o jakoukoliv kuklu). Důvodem byla identifikace osob v důsledku bezpečnosti a sociální interakce. Zákon se vztahuje na všechny občany Francie bez ohledu na náboženské vyznání. Jeho porušení se trestá peněžní pokutou v hodnotě 150 eur.⁹⁰

Nedalo by se říci, že všechny tyto zákony a spory vznikají jen z obavy před vším islámským? Na druhou stranu každá země má právo nastavovat svá vlastní pravidla, jimiž se člověk musí řídit, pokud chce v dané zemi přebývat natrvalo. A nepožadují snad sami muslimové ve svých zemích zahalování žen-turistek, pokud chtějí vstoupit na svaté místo? Neměli by tedy i oni respektovat požadavky ostatních zemí? Avšak dalo by se říci, že burka, niqáb a hidžáb mohou představovat jistý typ národního kroje, stejně jako třeba skotské suknice, které zakázané nikde nejsou.

3.2.3 Povinnosti člověka k člověku (mu'āmalāt)

Povinnosti člověka k člověku představují druhý velký okruh, jímž se zabývají právníci ve svých právnických příručkách. Řadí se sem především právo rodinné a dědické (tyto dvě jsou asi nejvíce detailně rozpracovaná), také právo majetkové, závazkové a trestné.

Nejprve rozebereme první dvě, jelikož jsou z hlediska zaměření práce nejpodstatnější, nicméně neopomeneme ani právo trestní.

Právo rodinné a dědické, shrnuté od 19. století pod společný pojem al-ahwāl aš-šachsíja označující tzv. otázky osobního statutu jsou z hlediska postavení ženy asi nejdůležitější, především tedy první jmenované, právo rodinné. Na něj se teď podíváme blíže.

Pro lepší přehled si ho i zde rozdělíme na stejné okruhy jako v případě judaismu, tedy narození a dospívání, manželství a s ním související rozvod a nakonec stáří. Ještě na začátek si ale krátce popíšeme, jak je v islámském myšlení pojata rodina.

Muslimská rodina je patriarchální a patrilineární, její členové jsou svázáni pokrevními a příbuzenskými pouty. Jednotliví členové mají k rodině určité povinnosti předepsané samotným náboženstvím.⁹¹ Proto je značná část právnických textů týkajících se

⁹⁰ Valachová, S. Jak je to se zahalováním muslimek v evropských zemích?. In *Evropské hodnoty* [online] [cit. 16. 3. 2015] Dostupné z: <http://www.evropskehodnoty.cz/je-se-zahalovanim-muslimek-evropskych-zemich/>

⁹¹ Abdalati, H., *Zaostřeno na islám*,

rodinných záležitostí založena přímo na textu Koránu, z čehož vyplývá téměř nulová možnost reformace, ačkoli některé malé úpravy nejsou vyloučené, pokud jsou podstatné věci zachovány.⁹² Nyní už konkrétně k jednotlivým okruhům, životním cyklům.

Narození a dospívání. Narození dítěte je v islámu považováno bezpochyby za velkolepou událost. Vždyť jeho podstata vychází ze samotného Koránu. Islám nerozlišuje narození chlapce a dívky.⁹³ Oba dva jsou požehnáním a darem od Boha. Nicméně i přesto, vzhledem k patriarchálnímu uspořádání rodiny, by se dalo říci, že narození chlapce znamená něco víc. Matce je jeho narozením zajištěna úcta celé rodiny. Chlapec je totiž zárukou zachování rodinné kontinuity po mužské linii a také zárukou materiální prosperity rodiny v budoucnosti (jakožto další výdělečně činný, navíc má povinnost se o své rodiče postarat ve stáří).

Stejně jako v judaismu, objevuje se i v islámu fenomén obřízky. Tato tradice nicméně nemá původ v náboženství, ačkoliv jde po vzoru Bible, ale jedná se o fenomén objevující se už mnohem dříve u starších kultur. U chlapců se jedná o „lehčí“ zákrok než u dívek, které prochází poměrně dosti bolestivým a těžkým chirurgickým zákrokem v podobě odstranění celého klitorisu, často za pomoci primitivních nástrojů, což způsobuje následné infekce a potíže.⁹⁴ V tomto případě se jedná tedy jednoznačně o mrzačení ženských genitálií, často nejen s fyzickými potížemi, ale i s těmi psychickými. Ženská obřízka má být znakem a zárukou čistoty, tedy neposkvrněnosti, až do doby dívčina sňatku. V některých islámských zemích jsou dokonce neobřezané dívky vyřazeny z možnosti manželství.

V tomto případě snad není pochyb, že se jedná o porušování lidských práv, především na nezletilých dívkách. S tímto vědomím proti tomu vystupuje řada světových organizací, jednou z nich je WHO⁹⁵ (Světová lékařská organizace), taktéž vznikají různé nadace na podporu žen v bezpráví. Nicméně úspěchy a neúspěchy jsou všelijaké. V některých případech si samy ženy, respektive matky dívek, uvědomují, jak moc obřízka poškozují jejich dcery a bouří se proti ní, což pro ně ovšem nemá pozitivní následky. V jiných případech ženy bezduše mlčí a nechají na svých dcerách páchat zlo, které bylo pácháno i na nich a jehož následky si nesou dodnes. Jindy je to zase síla zvyku a nutnost pro budoucí blaho dívky, která jakožto panna bude žádána, narozdíl od opačného případu,

⁹² Kropáček, L., *Duchovní cesty islámu*, 2. vydání, Praha: Vyšehrad, 1992, str. 127

⁹³ V předislámské Arábii bylo ale zvykem prvorozené dívky zabíjet, jelikož by mohly být ekonomickou zátěží, zatímco chlapce viděli jako pokračovatele rodu. Prorok Muhammad ovšem tyto hrůzné praktiky zakázal. Nicméně v některých oblastech se praktikovaly až do pozdního středověku.

⁹⁴ Asi nejznámější jsou tímto krutým zacházením k dívkám africké země – Somálsko, Keňa a jiné.

⁹⁵ World Health Organization

kdy by byla společností, v lepším případě, odsouzena.⁹⁶ V důsledku toho bylo žádoucí, aby byla mladá dívka co nejrychleji provdána. Samozřejmě i přes její nesouhlas, například pokud její nastávající dosahoval příliš vysokého věkového rozdílu.

Co se týče vzdělávání mladých dívek, jeho možnosti se liší co do oblastí. Nicméně skutečnost je taková, že už prorok Muhammad se zastával vzdělávání dívek. Sám je jednou týdně vyučoval a zasvěcoval do základů islámské víry.⁹⁷ Obecně lze tedy říci, že dívky měly možnost sebevzdělání, avšak většinou pouze v oblasti náboženství. Školy pro dívky byly odděleny od chlapeckých. A zatímco se chlapci po škole mohli jít někam pobavit, dívky musely jít domů pomáhat s chodem domácnosti. Celý dívčin život se povětšinou času odehrával v rodinném kruhu. Tam si také mohla zvát své kamarádky, nebo naopak směla chodit k nim, ovšem vždy do té části domu, která byla určena výhradně ženám.⁹⁸ Tento styl života není ani v dnešní době ojedinělý. Většinou se tak děje v zaostalých muslimských zemích, kam se dosud neprobojovaly snahy modernizace a jakéhokoliv kulturního, hospodářského nebo ekonomického rozvoje. Někdy i přes tyto snahy stojí muslimové pevně na svých pravidlech a nehodlají z nich ustoupit ani o krok.

Když dívka dosáhla pohlavní dospělosti, byl čas na vdávání. Neznamená to ale, že dívka nemohla být zasnoubena už dříve.

Manželství. Manželství je z pohledu islámu jedním z nejdůležitějších vztahů. Mimo manželství není možný žádný sexuální styk, a právě sexuální styk je velice důležitý z hlediska zachování nejen rodu, ale i celé islámské víry a identity. Však samotný požadavek vychází, jak jinak, opět z Koránu.

Podle islámu má dívka právo vybrat si svého manžela sama, nebo minimálně vyjádřit názor na jeho výběr, ať už pozitivní nebo negativní. Souhlas se často vyjadřoval nevěstiným mlčením. V případě, že by byla provdána proti své vůli, má nevěsta nárok požádat o rozvod.⁹⁹ Praxe ale bývá poněkud odlišná od teorie. Často se totiž o nevěstinu svobodnou volbu nejedná, nýbrž jde o volbu jejího otce, proti které v řadě případů jakékoliv námitky ze strany nevěsty nemají šanci na úspěch. Kde jsou v tomto případě lidská práva? Svoboda rozhodování a vlastní volby? A lze se zde vůbec ohánět s lidskými právy? Vždyť tato tradice je o několik desítek století starší než novodobá lidská práva. Mají vůbec právo do toho zasahovat? Nejsou nakonec lidská práva jen výplodem z mozku lidí, kteří by chtěli mít pod kontrolou chování veškerého lidstva? Těmito několika

⁹⁶ Případem znásilnění a nemanželského sexu se budeme zabývat ještě dále.

⁹⁷ Křikavová, A.- Mendel, M.- Müller, Z. – Dudák, V., *Islám: ideál a skutečnost*, Praha: Baset, 2002, str. 132-134

⁹⁸ Alí, Ayaan Hirsi, *Rebelka: odvrácená strana islámu*, 1. vydání, Praha: Ikar, 2008

⁹⁹ aš-Šarabasi, A., *Uzavření manželství pod nátlakem* [online] [cit. 23.3.2015]. Dostupné z www.islamweb.cz

položenými otázkami se rozhodně nepřikláním k negativnímu postoji vůči lidským právům. Pouze se snažím nadhodit několik málo otázek k přemýšlení. Vždyť sami muslimové tvrdí, že lidská práva byla položena dávno před těmi, řekněme, euroamerickými. Co taková Bible, později Korán? Ono je velice snadné říci, že muslimské ženy jsou utlačované a nucené do svazků, které ony samy nechtějí. Ale co nemuslimské ženy? Nejedná se leckdy i v jejich případech o porušování lidských práv? Nejsou snad také čas od času tlačeny do něčeho, do čeho nechtějí? Tento fenomén se vyskytuje všude bez ohledu na vyznání. Ovšem vždy je mnohem snazší zaobírat se tím, co na sebe samo upozorňuje.

Poté, co otec sjedná dceři ženicha, uzavřou spolu tyto dva za dohledu dvou svědků písemnou smlouvu, bez které by sňatek nebyl platný. Smlouva ustanovuje mnoho podmínek manželství, jednou z nich je výše snubního daru (*mahr*), který je ženich povinen vyplatit přímo nevěstě, popřípadě jejímu otci.¹⁰⁰ S tímto darem si nevěsta může nakládat dle libosti.

Vzhledem k možnosti polygamního svazku¹⁰¹ v islámu se nevěsta může setkat až s dalšími třemi manželkami svého muže. Ovšem i zde je stanoveno pravidlo. Muž smí mít až čtyři manželky za podmínky, že je bude schopen všechny uživit a spravedlivě, ve stejné míře, opečovávat.¹⁰² Toto stanovuje Korán (4:3). A není to právě islámská polygamie, která je také poměrně hojně rozebírána západním světem? A otázky typu „Jak je vůbec přípustné, aby měl muž více (legitimních) žen? Jak se na to ty ženy musí tvářit. Chuděry.“ Zamysleme se, není snad pro ženy mnohem příznivější, když vědí o svých případných spoluzeměncích? Když jsou navíc, ať už jedna nebo všechny, finančně zabezpečeny. Nebo je snad lepší varianta, když má muž jednu legitimní manželku, ovšem vedle toho ještě „bokovku“? Není to pokrytecké? Není to pro takovou ženu minimálně urážka na cti? Kdo se má v tomto případě lépe?

Islám přísně stanovuje, kdo si koho může vzít. Žena se smí provdat pouze za muslima (i kdyby musel konvertovat) a to kvůli dětem, které dědí náboženskou příslušnost po otci. Naopak muž si může vzít i nemuslimku, ovšem musí pocházet z lidu Knihy, tj. být židovka nebo křesťanka. Manželství nelze také uskutečnit, pokud by bylo mezi snoubenci

¹⁰⁰ Kropáček, L., *Duchovní cesty islámu*, 2. vydání, Praha: Vyšehrad, 1992, str. 127

¹⁰¹ Polygamie byla oficiálně zakázána v Turecku, Tunisku, Jemenu a muslimských zemích, kde se k moci dostaly komunistické režimy. Taktéž je někde možnost upravit svatební smlouvu tak, aby se jednalo pouze o monogamní manželství.

¹⁰² Právě tyto podmínky mnozí islámští myslitelé vykládají vlastně jako požadavek monogamie, neboť není v lidské moci dát několika ženám tytéž podmínky a stejné city.

příbuzenství po krvi nebo po mléce.¹⁰³ I toto přísně stanovuje Korán (4:22, 4:23, 4:24). Nejedná se opět i v tomto případě o omezování lidské svobody? Jak ženské, tak mužské. Nemělo by být přeci jen bohuľibější, když se dva mají rádi a vyberou se na základě svých kvalit? Než když se dají dohromady dva, kteří si jsou naprosto cizí. Není pak takovéto manželství nešťastnější? A proč by se měl člověk v tak důležitém vztahu trápit? Samozřejmě. To, že dva lidé navážou vztah podle vlastní volby, ještě nezaručuje spokojené a trvalé manželství, nicméně alespoň přinejmenším, pokud to nebyl unáhlený krok, zaručuje počáteční spokojenost v manželství. Neměl by snad být každý lidský vztah založen na lásce?

Co se týče samotných manželů, ať už spokojených či ne, mají v rámci manželství svá práva a povinnosti. Žena je zodpovědná za chod domácnosti, přičemž na ni nevydává žádné náklady, vše musí hradit muž, jehož povinností je ženu a celou rodinu živit a šatit, také jim dopřát blahobyt. Avšak touto svojí pozicí je žena závislá na muži, což mu přisuzuje jisté pravomoci, v některých případech v rozporu s lidskými právy – muž může bít svoji ženu, pokud mu neprokazuje poslušnost.¹⁰⁴ Nezneužívají ale muži této pravomoci? Jaká je hranice mezi poslušností a neposlušností? Kromě fyzického násilí páchaného muži na ženách, mohou muži ženám zakazovat například opouštět svévolně dům nebo omezit vstup do domu jejím příbuzným. Muž může také ženě odepřít sex, ovšem žena muži nesmí. V takovém případě by byla opět potrestána, patrně fyzicky. V Koránu je žena označovaná jako pole, na které muž může kdykoliv vkročit (2:223). Dále také Korán předepisuje, kdy je a není možné se ženou souložit (2:187, 2:222). Samozřejmě jsou všechny tyto předpisy určeny pro muže, žena může jen tiše naslouchat a plnit jeho choutky. Podle většinového západního myšlení je tato mužská pravomoc označovaná za domácí násilí a omezování lidské svobody. Co na to samy ženy? Opět tu najdeme několik názorů pro i proti.

S rolí ženy-matky nepochybně souvisí výchova dětí. A právě v té má žena větší pravomoci než muž. Výchova dětí do určitého věku závisí zcela na ní. U dívek je to až do jejich zletilosti, u chlapců od sedmi do devíti let. Další postup pak víceméně závisí na jejich dohodě.

Rozvod. Jak praví Korán, rozvod je tou nejméně bohuľibější činností v islámu. Nicméně ho povoluje a zároveň ustanovuje podmínky jeho uskutečnění (2:226-232, 2:236-

¹⁰³ Potměšil, J., *Šarī'a. Úvod do islámského práva*, 1. vydání, Praha: Grada, 2012, str. 129

¹⁰⁴ Tamtéž, str.131-132

237). Kromě rozvodu může manželství zaniknout i v případě smrti¹⁰⁵, vykoupením nebo prohlášením manželství soudem za neplatné.

Rozvod je ve většině případů iniciován ze strany muže, nicméně i žena má právo na rozvod. Především v případech neplodnosti muže, špatném zacházení se ženou a jejími dětmi ze strany muže nebo jeho rodiny, taktéž dlouhodobá nepřítomnost muže nebo v případě, byla-li žena provdaná jako nezletilá.¹⁰⁶ Názory jednotlivých právních škol se od sebe liší.

Nejčastěji byl rozvod prováděn skrze rozvodovou formuli („zapuzuji tě“), která má být pronesena celkem třikrát s přestávkou jeden měsíc mezi každou, a to z toho důvodu, aby rozvod nebyl unáhlený a muž si ho popřípadě mohl rozmyslet. Kromě této formy rozvodu, existují ještě další.¹⁰⁷ Ačkoliv se zdá, že rozvod je z pohledu ženy nespravedlivý, nespravedlivě z něj rozhodně nevychází. Muž ji musí vyplatit mahr¹⁰⁸, který byl ve smlouvě uveden dvojím způsobem, předběžný a dodatečný. První z nich je vyplácen při svatbě, ten druhý právě v případě rozvodu ze strany muže. Po rozvodu je žena povinna dodržet čekací lhůtu (*‘idda*). V této době se nesmí znovu provdat, a to pro případ, kdyby byla těhotná. Lhůta trvá po dobu tří měsíců (u prokazatelně těhotné ženy až do porodu) a po celou tuto dobu má muž k ženě vyživovací povinnost.¹⁰⁹

Obecně vzato žena z rozvodu po finanční stránce nevychází vůbec špatně. Avšak přeci jen vznikají požadavky, aby měla žena stejná práva rozvodu jako muž. Vezmeme-li v úvahu současnost, prakticky není možné použít rozvodovou formuli, rozvody ve většině případů řeší šari‘atské soudy. V případě Turecka a Tunisu může o rozvod požádat i žena, a to bez udání důvodů, což představuje obrovský posun. Přístupnější tomu je i Egypt.

Stáří. Islám nezná instituci domova důchodců. Zvykem a především povinností muslimů je postarat se ve stáří o své rodiče a příbuzné, kteří to potřebují.

Celkově s postavením ženy a rodinným právem souvisí i téma sexuality v islámu, o němž bych se nyní ráda krátce zmínila, neboť právě od ženské sexuality se odvíjí mnoho koránských předpisů.

Lidská sexualita sama o sobě není v Koránu považována za hříšnou, ani nikterak brána v negativním pojetí, naopak. Je to přirozená součást lidského života daná Bohem,

¹⁰⁵ I o tomto případě Korán mluví (2:234-235)

¹⁰⁶ Křikavová, A.- Mendel, M.- Müller, Z. – Dudák, V., *Islám: ideál a skutečnost*, Praha: Baset, 2002, str. 146

¹⁰⁷ Potměšil, J., *Šari‘a. Úvod do islámského práva*, 1. vydání, Praha: Grada, 2012, str. 130-131

¹⁰⁸ Nicméně skutečnost je taková, že v řadě případů vyplacen není. Obdobně může být běžně zanedbávaná vyživovací povinnost ženy. Soudy jsou k takovému chování mužů vcelku shovívavé.

¹⁰⁹ Kropáček, L., *Duchovní cesty islámu*, 2. vydání, Praha: Vyšehrad, 1992, str. 128

nicméně jejím aktivním činitelem je žena, která v sobě nese přirozenou hříšnost. A právě v důsledku této hříšnosti, kvůli které nedokáže ovládat svoji žádostivost, ohrožuje muže, který se tak v její blízkosti nemůže cítit zcela v bezpečí. Z toho důvodu musí být ženino chování neustále sledováno a korigováno předpisy a zákony. Ve středověkém islámském myšlení převládal názor, že z ženy vyzařuje sexuální vyzývavost, která musí být regulována, aby nezpůsobila rozkol muslimské obce. Podle všeho v sobě žena obsahuje vlastnosti jako pokušení, svod, zmatek, blud a kacířství.¹¹⁰

Sex sám o sobě, jak už víme, představuje bohulibou činnost, pokud z něj vzejde nový život v podobě muslima. V případě, že by se mělo jednat pouze o ukojení (ženské) touhy po rozkoši, je to jev nepřipustný, neboť v takovémto případě vzdaluje věřícího člověka od božských povinností, tudíž může narušit i harmonický chod muslimské společnosti.¹¹¹

Žena je v tomto smyslu dle mnohých označována jako nástroj ďábla svádějící muže. Proč je ale pouze žena označována za tu špatnou? Nebyla by to snad chyba muže, kdyby se nechal svést na scestí? Pokud Bůh vložil do ženy přirozenou hříšnost, nezkouší tím mužovu odolnost a odevzdanost božím příkazům a povinnostem? Neměl by věřící muž tyto ženské choutky naprosto opomíjet? Mnohým, včetně mé osoby, by se mohlo zdát, že je tímto přístupem k ženě zastírána mužská slabost a nemožnost odolat a zbavit se přirozených sexuálních tužeb. Vezměme si například znásilnění. Vždyť jeho aktéři jsou právě muži. Jistě, žena by se v žádném případě neměla pohybovat nikde o samotě, především v pouštních oblastech a jim podobných místech, aby nedošlo k tomuto aktu. Avšak zbožný věřící přeci ví, že mimomanželský styk je zakázaný a islámským právem trestaný. Není „nebožské“ dopouštět se tohoto ohavného činu na ženách s vědomím, že znásilněná žena nejen že se nemůže provdat kvůli ztrátě panenství, ale navíc je pošpiněna čest její i jejího otce, popřípadě celé rodiny? Není zde patrná spíše mužská neschopnost ovládat svoji žádostivost?

V souvislosti s tím se vyskytují opět pojmy burka, niqáb a hidžáb. Právě tyto by měly zabránit a předcházet případnému sexuálnímu obtěžování ženy. Neboť žena, která veřejně ukazuje svoji krásu, je často objektem kriminality, taktéž původcem mužovy hříšnosti a zkažené morálky.¹¹² Zatímco v euroamerickém pojetí krásu reprezentuje žena

¹¹⁰ Křikavová, A.- Mendel, M.- Müller, Z. – Dudák, V., *Islám: ideál a skutečnost*, Praha: Baset, 2002, str. 134-135

¹¹¹ Avšak názory na sex pro zábavu bez účelu početí nebyly jednotné. Někteří ho považovali za zdraví prospívající, jiní naopak jako odklon věřícího od jeho náboženských povinností.

¹¹² al-Munadžžid, M.S., *Zahalení jí odrazuje od islámu* [online] [cit. 23.3.2015]. Dostupné z www.islamweb.cz

„v plavkách“ dávající na odiv své ladné křivky a vyhublou postavu, v islámském pojetí by takováto žena byla téměř samotným d'áblem, který by byl patrně terčem mužského chtíče.

Co se týče sexuálního vztahu a svobody, v případě ženy jsou omezovány poslušností a pokorou k muži. Žena nemá de facto možnost odmítnout sexuální styk, na rozdíl od muže, který jí ho upřít může, například i jako trest za neposlušnost. Jak už bylo mnohokrát vysloveno, manželský sexuální styk je tím nejbohubilějším činem, který muslimové mohou vykonávat. Ovšem víceméně není spojen s láskou jako citem, ale pouze s vědomím plození. Láska jako taková není v muslimských zemích příliš rozšířeným tématem, spíše naopak. Evropské zaobírání se láskou ve fyzickém smyslu (pornografie, prostituce¹¹³, sex-shopy aj.) je islámskými fundamentalisty označována za mravní zkaženost.¹¹⁴ Ale nedá se pod tím hledat něco víc? Není to zakazováno a odmítáno z důvodu obavy z reakce mužů? Že by je tyto světské záležitosti mohly odvést ze správné boží cesty? Že by zanedbávali své náboženské povinnosti v důsledku smyslné rozkoše a touhy po ní? Není celé toto téma jedním velkým pokrytectvím? To je otázka, na kterou se najde jistě více odpovědí.

Svého klidu dosáhne žena až v pokročilejším věku, kdy už není muži tak silně přitahována, už pro ně nepředstavuje objekt touhy. Takováto žena se může víceméně svobodně pohybovat, dostat se do společenského dění mužů, může se tak stát plnohodnotnější členkou společnosti, jelikož už pro muže nepředstavuje nebezpečí. V tomto věku už žena nemusí být pod dozorem.¹¹⁵

Dalším, co náleží společně s rodinným právem do otázek osobního statusu, je dědické právo. O něm si nyní řekneme několik slov, jelikož i v něm nalezneme řadu rozdílů mezi právy muže a ženy.

I dědické právo nalezne své opodstatnění v Koránu (4:7-12), z toho důvodu je také i ono prakticky neschopno podstoupit jakýmkoliv úpravám. Dědické právo představuje velmi složitý systém určující mnoho podílů jednotlivým dědickým skupinám. Těch je celkem devět, od nejbližších příbuzných až po státní pokladnu. Z každé pozůstalosti se nejprve odečtou náklady na pohřeb a s ním spojených věcí, taktéž případné dluhy zesnulého. Až poté lze zbytek majetku dělit mezi právoplatné dědice. Mimo právoplatné, tedy zákonné dědice může zesnulý svůj majetek odkázat také cizím osobám nebo na

¹¹³ Nicméně téma prostituce islámu cizí není. V šíitském islámu je možnost uzavřít tzv. krátkodobé manželství (tj. od 1 hodiny až do 99 let), což určitým způsobem představuje legitimní prostituci, ovšem krytou manželskou smlouvou.

¹¹⁴ Křikavová, A.- Mendel, M.- Müller, Z. – Dudák, V., *Islám: ideál a skutečnost*, Praha: Baset, 2002, str. 138

¹¹⁵ Tamtéž, str. 141-142

náboženské a dobročinné účely, avšak výše odkázaného majetku může být maximálně jedna třetina tohoto majetku.¹¹⁶

Aby mohl být muslim zahrnut do dědické posloupnosti, musí být buď pokrevně příbuzný, nebo v manželském svazku, nebo v klientském svazku. Mezi zákonné dědice se majetek dělí následovně. Syn má vždy dvakrát větší podíl než dcera. Manžel dědí polovinu, ovšem v případě existence vlastních nebo synových dětí dědí jen čtvrtinu. Manželka dědí čtvrtinu majetku, ale žijí-li děti, tak jen osminu. Taktéž dědí matka (buď třetinu, nebo šestinu majetku podle toho, zda žijí děti), svůj podíl dostávají i polorodí bratři a sestry (výše majetku se dělí podle počtu, také se rozlišuje to, z jaké strany – matčiny nebo otcovy – dítě pochází).¹¹⁷

Podle zákona lze taktéž někoho z dědictví vyloučit. Jednalo by se o případ, kdy by daná osoba způsobila smrt zůstavitele, odpadla od islámu, byla v otrockém stavu a jiné.

Co se týče právního znevýhodnění žen v dědickém právu, muslimové to zdůvodňují větší mužskou odpovědností ke společnosti z hlediska jeho pracovních výkonů. Také tím, že žena v roli manželky už dostala určitý peněžní obnos v podobě mahru, tudíž muž má nyní větší právo na peníze. Může ale žena za to, že je jí určena taková role, která víceméně nepřipouští možnost zapojit ji do veřejného dění, tudíž zavrhuje možnost vydělat peníze a přispět tak na domácnost? A není její věno spíše dar za oběť, kterou musí podstoupit v roli manželky s omezenými právy? Odpověď se bude opět lišit v závislosti na respondentovi, zda jím bude muslim nebo „západák“.

Posledním naším tématem z hlediska islámského práva bude právo trestní. To zpravidla rozlišuje trestné činy spáchané vůči Bohu (*haqq Alláh*) a trestné činy spáchané vůči jinému člověku (*haqq ádamí*). Činy spáchané vůči Bohu se trestají podle zásad vycházejících z Koránu (5:33, 5:38). Korán jich vypočítává následující: cizoložství, křivé obvinění z cizoložství, opilství, krádež, loupežné přepadení a odpadnutí od islámu. Všechny případy se podrobně zkoumají a obviněný má možnost projevit pokání, které by mohlo přinést umírněnější trest.¹¹⁸ Z hlediska našeho důrazu na ženu se podíváme pouze na ty činy, jejichž aktérkou může být i ona, tedy cizoložství, krádež a odpadnutí od islámu (není pravděpodobné, že by se obecně ženy účastnily loupežného přepadení nebo se opíjely na veřejnosti).

¹¹⁶ Kropáček, L., *Duchovní cesty islámu*, 2. vydání, Praha: Vyšehrad, 1992, str. 132-133

¹¹⁷ Podrobněji rozebráno v: Potměšil, J., *Šar'ía. Úvod do islámského práva*, 1. vydání, Praha: Grada, 2012, str. 134-136

¹¹⁸ Kropáček, L., *Duchovní cesty islámu*, 2. vydání, Praha: Vyšehrad, 1992, str. 133-135

Cizoložství (*ziná'*, *zinā*) představuje pohlavní styk mimo manželství. Trest se odvíjí podle toho, zda se jedná o ženatého a vdanou (následuje ukamenování) nebo o svobodné (bičování sto ranami, případně vyhnanství). Zločin cizoložství může být prokázán pouze v důsledku výpovědi čtyř hodnověrných svědků, kteří ho viděli na vlastní oči. V případě křivé výpovědi je žalobce potrestán osmdesáti ranami bičem.¹¹⁹ V případě vznešení obžaloby proti ženě za spáchání cizoložství, má tato žena podle Koránu právo se bránit čtyřnásobným prohlášením, že žalobce je lhář (24:4-9). Korán dále mluví o tom, že takovýto cizoložník se může provdat už jen za cizoložnici a naopak (24:3). Z toho lze usoudit, že usvědčit někoho z cizoložství nebylo věcí jednoduchou, alespoň opět teoreticky. Ovšem skutečnost mohla být leckdy jiná. Nicméně přestože byla obě pohlaví trestána stejně, opět to byla žena, která měla v důsledku toho v budoucnosti větší problémy. Pokud se jednalo o svobodnou dívku, tímto činem ztratila panenství, což, jak už víme, představovalo značný problém. Je nutné si ale uvědomit, že v tomto případě si za něj mohla dívka sama, neboť věděla, co tím způsobí. Avšak z hlediska lidských práv by to stejně mohlo představovat, a v případě následných trestů představuje, značný nesouhlas.

Krádež (*sariqa*) se trestá podle hodnoty zcizené věci. Přesahuje-li 10 dirhamů, trestá se podle koránského příkazu useknutím pravé ruky. Jedná-li se o menší hodnotu, o trestu rozhoduje soudce (může uložit například vrácení věci). Zde se nedělají rozdíly mezi trestáním muže a ženy.

Odpadnutí od islámu (*ridda*) rozlišuje, zda se jedná o odpadlého muže nebo ženu. V případě odpadlictví u muže následuje jako trest smrt. Trest ženy spočívá v jejím uvěznění a bití až dokud se nenapraví.¹²⁰

Co se týče role svědka při soudních stáních, mužské svědectví odpovídá svědectví dvou žen. Je to obhájeno názorem, že žena nemá v praktickém životě takové zkušenosti, aby mohla kvalifikovaně k tématu promluvit, a tak by spíše než pomoci mohla nevědomky jedné z posuzovaných stran uškodit.¹²¹

3.3 Porovnání judaismu a islámu

Na první pohled může být jasné, že judaismus a islám toho mají mnoho společného, co se rodinného života týče. Vždyť také islám leckdy čerpá ze samotné Bible. Shrňme si teď nyní krátce jejich společné prvky a vyzdvihněme také ty, ve kterých se liší. Pokud takové budou.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Kropáček, L., *Islámský fundamentalismus*, 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 1996, str. 87

Snad nejpodstatnější shodu judaismu a islámu představuje náboženské právo, které je v ortodoxních zemích dodnes hojně využíváno v rámci tamní legislativy. Nejpatrnější je to v případech státu Izrael a Saúdské Arábie, o nichž bude pojednáno v samostatné kapitole.

Našemu oku ani neunikne patriarchální uspořádání společnosti obou náboženství, které tak jasně vyjadřuje postavení muže nad ženou, která je mu ve většině podřízena.

Podíváme-li se na náboženské povinnosti, v obou dvou jsou téměř ve stejné míře vztahovány na muže i na ženy. Avšak určité odlišnosti mezi nimi lze shledat v obou případech. Jsou to ale především povinnosti týkající se ženského krvácení nebo všeho okolo těhotenství a porodu. Přičemž judaismus bývá o něco přísnější, co se týče rituální nečistoty a doby jejího trvání.

Určitou shodu najdeme i v otázce oblékání, konkrétně v zakrývání hlavy. Ačkoliv v případě judaismu se jedná pouze o zakrytí vlasů, islám na mnoha místech nakazuje úplné zahalení, což v mnoha neislámských zemích vyvolává vlnu nevole (ať už z hlediska práv žen, místní legislativy nebo jakéhosi „strachu z islámu“).

Pokud přejdeme na vztahy mezi lidmi, opět je patrnější problém v případě islámu, tedy bereme-li to z pohledu západního myšlení. Zatímco v případě judaismu shledáváme problém víceméně v otázce rozvodu (obtížný rozvod ze strany ženy, status *aguna*), islám toho nabízí o něco více. Kromě rozvodu je to samotné manželství, kde žena nemá jinou volbu, než si vzít muslima. Ovšem opět je nutné podotknout, že toto ustanovení vychází přímo z učení islámu a ženy jsou s tím víceméně srozuměny. Avšak už patrně není v pořádku, že pokud by se tomu chtěla žena vyhnout, nezbude jí nic jiného, než od islámu odpašnout, čímž by docílila kromě stanoveného věznění a bití i odvrhnutí rodinou. V tomto případě je tak žena uvězněna v kleci a nechce-li být zavrhnuta, nezbyvá jí nic jiného, než jít v souladu s islámským učením.

Co ale mají obě náboženství v rámci manželství totožné, je dívčina možnost odmítnout v dospělosti sňatek, byla-li provdána jako mladistvá. Zda se ale teorie shoduje s praxí, je už věc jiná. Dalším společným znakem je podmínka dívčina vstupu do manželského svazku jako panna, v opačném případě, při nepředložení důkazu, následuje trest.

V podrobném zkoumání by se dala nalézt jistě další řada shod a rozdílů, ovšem v rámci stručného přehledu se mi to jeví jako dostačující.

Doposud jsme se tedy zabývali židovskou a islámskou rodinou v jejím tradičním pojetí spíše z teoretického hlediska, neboť praxe bývá často odlišná. Nyní se v posledních dvou kapitolách podíváme na to, jak o svém postavení hovoří samy ženy a jak vypadá postavení žen v dnešní společnosti. Zde se zaměříme především na veřejnou oblast jejich působení.

4. Ženy dnes

Zaznamenalo postavení ženy v judaismu a islámu faktorem času a vlivem kulturního, ekonomického a hospodářského rozvoje nějaký vývoj směrem k lepšímu? Nebo zůstalo v takové podobě, jakou známe z předešlých kapitol.

V rámci judaismu je situace mnohem jednodušší, neboť jediným státem, kde je judaismus majoritním náboženstvím, je stát Izrael. Oproti tomu islám představuje škálu možností, v rámci nichž se můžeme setkat s mnoha zeměmi s navzájem odlišným přístupem k ženám a celkově k západnímu světu. Země, které šly ruku v ruce s vývojem moderní doby nebo jí podlehly, změnu jistě zaznamenaly a daly tak ženám možnost angažovat se ve všech oblastech, co muži. Pak jsou ale země, které se západním vlivům vehementně vyhýbaly, a dá se říci, že s „úspěchem“, a v nich se žádného vývoje v tomto smyslu nedočkáme¹²². Jistě, existují země, které se posunuly alespoň o píd' a ženy se tak mohou více volně pohybovat, než tomu bylo dříve. Pak ale můžeme vidět i země, které si svoje náboženské právo hájí dodnes. Patří mezi ně například Saúdská Arábie, Írán, Irák, Spojené arabské emiráty, Libanon, Egypt.

Nyní si probereme situaci ve státě Izrael a poté se zaměříme na Saúdskou Arábii, neboť ta kvůli svému postoji k ženám padla nejvíce do oka OSN.

4.1 Ženy v Izraeli

V květnu roku 1948 vyhlásil stát Izrael Deklaraci nezávislosti.¹²³ Izrael se stal demokratickou republikou. V čele vlády stojí premiér a jako zákonodárny orgán zde působí jednokomorový parlament *Kneset*. Velkou roli ve státě hraje většinové náboženství, tedy judaismus. Židovské právo je zde dodnes hojně aplikováno, což v rámci samotného státu představuje ne malý problém mezi jednotlivými židovskými skupiny.

Halacha se upřednostňuje především v rodinném právu (sňatek a rozvod), v této souvislosti také nalezneme v Izraeli instituci náboženských a rabínských soudů, pod jejichž pravomoc spadá právě řešení rodinného práva. K tomu také vznikají další zákony, které podmínky sňatku a rozvodu specifikují. V Izraeli neexistuje možnost civilního sňatku, ten lze uzavřít pouze před ortodoxními rabínskými soudy. Zákon z roku 1953 praví: „*záležitosti ve věcech sňatků a rozvodů Židů, kteří jsou izraelskými občany, budou ve výlučné pravomoci ortodoxních rabínských soudů*“ a dále také „*sňatky a rozvody Židů*

¹²² Víceméně se jedná o „zaostalé státy“ především na africkém kontinentu (Somálsko aj.).

¹²³ Dějiny vzniku viz Čejka, M., *Dějiny moderního Izraele*, 1. vydání, Praha: Grada, 2011

*budou v Izraeli prováděny v souladu s židovským náboženským právem“.*¹²⁴ Pokud se tak dva chtějí vyvarovat ortodoxnímu sňatku, nezbyvá jim nic jiného, než z Izraele odcestovat a vzít se v zahraničí. Stát poté manželství zpětně uzná. Z toho tudíž vyplývá, že jedinou oficiální moc zde představuje ortodoxie, neboť ani konzervativní nebo liberální rabíni nemají tu pravomoc oddat své stoupence.¹²⁵

V rámci manželství není v Izraeli možnost, že by se vzali dva lidé odlišného vyznání, pokud by jeden z nich nekonvertoval. Avšak i konverze zde představuje značný problém, neboť opět musí jít v souladu s ortodoxními předpisy.

Ovšem největší problém pro ženy v rámci náboženského práva představuje opět rozvod. Žena se i nadále může nechat rozvést pouze se svolením svého muže. V případě záporné odpovědi z jeho strany se může žena ještě odvolat na Nejvyšší soud, který by manželství rozvedl. Ačkoliv to nemusí vyznít problematicky, problém to je. Jelikož v případě, že manželství rozvede Nejvyšší soud, rozvedená žena se už nesmí v Izraeli provdat a podle halachy by její budoucí děti byly považovány za nelegitimní. Samozřejmě neustále platí, že žena musí od muže obdržet rozvodový list – *get*, jehož nepřítomnost doposud způsobuje ženě značně velké obtíže. Status *aguny* se tedy udržel dodnes a v Izraeli představuje téměř neřešitelný problém. Navíc od roku 2002 může tento stav postihnout i muže. Nicméně problém diskriminace žen nalezneme i v jiných náboženských oblastech. Žena například nemůže svědčit u náboženských a rabínských soudů.¹²⁶

A právě skutečnost, že právní řád v Izraeli v mnoha záležitostech zcela přebírá právo náboženské, a tudíž prohlubuje rozdíl mezi postavením muže a ženy, představuje vzhledem k demokratické povaze státu závažný problém. V rámci dokumentů OSN odmítnul Izrael několik článků týkajících se diskriminace žen. Konkrétně se jednalo o článek 7 (rovnost v politickém a veřejném životě) a článek 16 (rovnost v manželství a rodině). Je na místě podotknout, že v roce 1987 byla do místní náboženské rady¹²⁷ poprvé zvolena žena (Lea Šakdiel). Nejprve bylo její jmenování Ministerstvem pro náboženské záležitosti odmítnuto (z důvodu pohlaví), avšak rok na to Nejvyšší soud její jmenování uznal, neboť by tím byla porušena rovnost pohlaví, kterou izraelský právní řád zaručuje.¹²⁸

¹²⁴ Čejka, M., *Judaismus, politika a stát Izrael*, 1. vydání, Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2002, str. 19-28

¹²⁵ Ti se pak musejí rozhodnout, zda podstoupí sňatek ortodoxní, nebo vycestují.

¹²⁶ Čejka, M., *Judaismus, politika a stát Izrael*, 1. vydání, Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2002, str. 28-30

¹²⁷ Náboženské rady představují správní složku, která zajišťuje chod náboženských služeb prostřednictvím státních dotací.

¹²⁸ Zoufalá, M., *Judaismus a ženy v Izraeli*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2012, str. 45

Avšak abychom nebyli pouze negativní, podívejme se nyní na to, co se pro ženy stalo novou možností. Tou je armáda. V Izraeli je povinná vojenská služba vztahovaná jak na chlapce, tak na dívky, a to ve věku osmnácti let. Chlapci slouží tři roky a dívky dvacet měsíců. A právě vlivem armádní služby se ve větší míře stírají genderové rozdíly. Sice ženy nemají tak vysoká postavení jako muži, přesto to pro ně znamená značný posun od tradičních představ ženy jako ochránkyně rodinného krbu. Od roku 1995 se tak ženy mohou stát pilotkami a od roku 2000 pak mohou zastávat jakoukoliv bojovou pozici. Ženy tvoří pětinu profesionálních vojáků. Není tak divu, že se toto stanovisko střetlo s odporem náboženských institucí a stran, neboť rovnost v armádě se přenáší i do celé izraelské společnosti.

Ačkoliv však mají dnešní ženy možnost účastnit se veřejného života, jejich pracovní podmínky jsou horší než u mužů. Obecně ženy zastávají hůře placená pracovní místa, a to především ve službách, zdravotnictví, sociálních službách, školství. Výrazně méně zastávají pozice v technologii, managementu, inženýrství.¹²⁹

V rámci Izraele můžeme vidět v postavení ženy jistý pokrok, avšak faktem zůstává, že co se týče rodinného práva, bude velice obtížné posunout ho na hranici, vyhovující jak Izraeli v rámci náboženského práva, tak organizacím zabývajícím se lidskými právy v rámci ženského pohlaví.

Od judaismu přejdeme k islámu, kde je situace více problematická. V rámci islámu totiž existuje mnoho států, které na první místo staví náboženské právo, jemuž vše podřizují. Což jak víme, v případě žen znamená vysoce znevýhodněné a přímo diskriminační postavení.

4.2 Ženy v Saúdské Arábii

Saúdská Arábie je absolutistickou monarchií, v jejímž čele stojí král. Islám zde ovlivňuje veškeré dění, ať už soukromé nebo veřejné. Náboženské právo *šari'a* nahrazuje ústavu, občanské a trestní právo. Je zde zavedena náboženská policie, která kontroluje její dodržování. Postavení saúdskoarabských žen z pohledu neislámských zemí představuje hrůzu, proti které se musí bojovat. Často však samy ženy toto obhajování jejich práv odsuzují, neboť jsou s ním spokojeny a nic by měnit nechtěly. Kolik ale takových doopravdy je, je otázkou.

¹²⁹ Tamtéž, str. 45-46

Ženy v Saúdské Arábii jsou omezeny tolika zákazy a příkazy, že tomu ve světě není obdoby. Na veřejnosti musí chodit zcela zahalené a bez doprovodu muže nesmějí prakticky vyjít z domu. Veškerá jejich činnost je kontrolována manželem, bez jehož souhlasu nic nesmějí (cestovat, vzdělávat se). Pokud saúdská žena dostane povolení pracovat (pracujících žen je cca 5%), její možnosti jsou omezené na školství a zdravotnictví, kde nepříjde do styku s muži.

Ženy jsou svými muži na veřejnosti hlídány, cizí muž se na ně nesmí podívat a není ani přijatelné, aby cizí muž pozdravoval něčí manželku. V restauracích najdeme například speciální kouty pro rodiny oddělené záclonkami od ostatních návštěvníků. V rámci hromadné dopravy existují i oddělené autobusy.¹³⁰

V rámci námi probíraného rodinného práva se pro ženy naprosto nic nezměnilo. Rozvod platí pouze se souhlasem manžela, žena sama na to nárok nemá. S ohledem na pohlaví je pozoruhodné podotknout, že narození dítěte ženského pohlaví znamená v Saúdské Arábii něco tak nevýznamného, že to není zapisováno ani do matrik.¹³¹

Jak tedy celá tato situace pro ženy vyznívá? Jak už jsme poznamenali, řada z nich se svému postavení nikterak nebrání a naopak odsuzuje jakoukoliv pomoc v jejich prospěch. Ovšem větší část z nich jistě není s takovýmto postavením spokojená a snaží se o změnu. Ta byla v posledních letech alespoň v něčem zaznamenána, ačkoliv se jednalo víceméně o maličkosti, které západnímu člověku budou připadat pravděpodobně malicherné. Ženám v Saúdské Arábii je totiž zakázáno řídit jakékoliv vozidlo, i kolo. Vcelku úsměvné. Nicméně fakt, který byl v roce 2013 změněn, ženy totiž od 1. dubna mohly začít používat jízdní kolo, ovšem pouze za účelem zábavy (na odlehlém místě a nejlépe za mužského doprovodu), nikoli za účelem dopravy do zaměstnání nebo města.¹³² Co se týče ale řízení automobilů, na to ženy právo stále nemají. Přesto se řada z nich, na protest, učí auto řídit nelegálně. Musejí ale počítat s tím, že pokud budou přistiženy, budou potrestány náboženskou policií (pravděpodobně v podobě vězení). Argumenty proti povolení řízení automobilů ženami spočívají v údajném zvýšení prostituce, pornografie, předmanželských styků a rozvodovosti.¹³³

¹³⁰ *Islámské země* [online] [cit. 9.4.2015]. Dostupné z <http://www.chovani.eu/islamske-zeme/c133>

¹³¹ Tamtéž

¹³² Saúdská Arábie povolila ženám jízdu na kole. Jen s mužem a v parku. *iDnes*. Publikováno 5.4.2013 [online] [cit. 9.4.2015]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zeny-v-saudske-arabii-mohou-ridit-kolo-dhp-/zahranicni.aspx?c=A130405_221209_zahranicni_brm

¹³³ Když dovolíme ženám řídit, přijdeme o panny, tvrdí saúdský učenec. *iDnes*. Publikováno 3.12.2011 [online] [cit. 9.4.2015]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kdyz-dovolime-zenam-ridit-prijdeme-o-panny-tvrdi-saудsky-ucenec-p8f-/zahranicni.aspx?c=A111203_181844_zahranicni_ipl

Avšak příznivou změnou může být pro ženy rozhodnutí, že budou mít právo být součástí náboženské policie, avšak opět budou moci kontrolovat pouze záležitosti týkající se žen. Kontakt s muži bude i nadále zakázán. V roce 2012 byla také saúdským sportovkyním dovolena účast na olympijských hrách, ovšem za předpokladu patřičného oblečení.¹³⁴

Jak je možné vidět, saúdské ženy bojují za svá práva, co se týče toho, co smějí a nesmějí dělat. Naštěstí je vidět i určitý pokrok, byť je malinkatý, ale myslím, že vzhledem k povaze Saúdské Arábie a důsledném lpění na náboženských předpisech, se jedná o poměrný pokrok. Jen tak dál.

Podívejme se na závěr ještě krátce na situaci muslimským žen obecně. Je nám asi zřejmé, že případ saúdských žen je víceméně unikátní záležitostí v rámci postavení a pravomocí žen, neboť naopak existují státy (převážně na severu Afriky), kde mají ženy daleko větší možnosti. Mohou zastávat posty v politice a stylem života se přibližují spíše Evropě.

Postavení muslimské ženy se v žádném případě nedá shrnout pod jedno obecné tvrzení, neboť každá žena to vnímá jinak. A třebaže ženy vykazují navenek evidentní znaky islámu v podobě zahalení dlouhým šatem, pod ním může být ukryté ledacos. Často tak ženy pod hábitem nosí obyčejné džíny a tričko, nebo nejluxusnější spodní prádlo a jiné oblečení v západním stylu. Takovéto ženy samy o sobě říkají, že chtějí být šik a jít s dobou. A přestože jim to islám navenek nedovoluje, alespoň doma se mohou cítit samy se sebou spokojené.

Dalším faktem je, že přestože se dva svobodní lidé opačného pohlaví nesmějí stýkat sami venku, v reálu se to děje. Avšak je to velice riskantní záležitost, ne pro chlapce, ale pro dívku, neboť ta by měla v budoucnu potíže, které už vlastně známe. Byla by označena za „děvku“ a mohla by mít poměrně velký problém se provdat¹³⁵. Avšak láska je často tak silným faktorem, že to mladí rádi riskují.¹³⁶

Je možné si tedy domyslet, že muslimská žena to nemá v životě vůbec jednoduché. Nicméně musíme si přiznat, že nejspíš žádná žena, ať už je věřící nebo ateistka. Mnoho

¹³⁴ Ženy v Saudské Arábii budou v náboženské policii, za volant však nesmí. *iDnes*. Publikováno 19.10.2012 [online] [cit. 9.4.2015]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zeny-v-saudske-arabii-budou-v-nabozenske-policii-fub-/zahranicni.aspx?c=A121019_204605_zahranicni_ert

¹³⁵ U svobodného muže víceméně o nic nejde. De facto by mohl mít před svatbou dívek kolik chce, čímž by jim ale přivodil obrovské problémy.

¹³⁶ Frouzová, M., *Závoj a džíny: ženy v islámském světě*, 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 2005, str. 13-26

žen se setkává s diskriminací a šikanou v rámci práce, neboť často narazí na dost ješitné muže, kteří nechtějí připustit, aby jim konkurovala žena. Nebo se podívejme na nevěru. Kolik evropských žen je podváděno svými muži, nebo i naopak, kolik procent manželů se rozvádí. On totiž fenomén „mnohoženství“ není případem pouze islámu, ale, přiznejme si, celosvětovým. Avšak muslimky mají oproti nám Evropankám tu výhodu, že jim o tom manžel řekne a dál je finančně zaopatřuje, takže se jim nestane, že by skončily nezabezpečené a dřely bídu s nouzí.

5. Skutečné výpovědi žen

V poslední kapitole této práce se podíváme na to, jak o svém stavu vyprávějí samotné ženy. Jsou spokojené? Nebo by rády bojovaly za svá práva? Uvidíme jistě odpovědi navzájem se lišící a také ty, které spíše litují nás Evropanky, protože často žijeme v nevědomosti o tom, co se děje kolem nás.

Výpovědi žen budu reprodukovat z již provedených rozhovorů, které byly publikovány v rámci studijního výzkumu příslušných badatelů.

5.1 Výpovědi židovských žen

5.1.1 Zohar – izraelská židovka

Zohar je 41letá židovka, ordinovaná reformní rabínka v Jeruzalémě na Hebrew Union College. Zohar během rozhovoru mluví o tom, jaký je v Izraeli vztah ortodoxního a reformního judaismu, respektive mluví pouze o vyjádření ortodoxie k reformě. Reforma není ortodoxií považovaná za židovskou: „*Myslíte si, že jste Židé, ale nejste!*“. Reformní rabínka však toto ortodoxní stanovisko odmítá, neboť se prý cítí být stejně židem jako oni¹³⁷. Oproti ortodoxii se vymezuje tím, že reformní judaismus dává člověku volbu, kdežto ortodoxní nikoliv, vše je striktně dané. A právě i v tom vidí tak silnou moc ortodoxie v Izraeli, protože ortodoxie dle jejího názoru představuje autentický judaismus.

Je zajímavé vidět, jak se v jednom židovském státě prolíná tolik forem judaismu, avšak pouze jeden se považuje za ten pravý a nezkažený, který ostatní jeho formy neuznává. Žít tedy v Izraeli jako neortodoxní žid, musí představovat nelehký úkol obecně, o to víc, jste-li žena a máte omezenější práva.

Zohar, jakožto reformní rabínka, není samozřejmě ortodoxními rabíny uznávaná a ani s nimi neudrhuje žádný bližší kontakt. Jejich reformní synagogy jsou tak přístupné všem, kteří nemají nic společného s ortodoxií, například se tam můžou vzít dva lidé, z nichž by jeden nebyl žid vůbec, nebo by byl konvertovaný podle jiného než ortodoxního způsobu.¹³⁸

5.1.2 Rebeka – izraelská židovka původem z Čech

Rebeka (51) pochází z Čech, stala se manželkou ortodoxního rabína. Celá rodina žije ortodoxním způsobem života.

¹³⁷ Přestože mnoho rituálních úkonů nepraktikuje tak, jak byly přesně stanovené. Například jako *mikve* (rituální lázeň) využívá moře, neboť to je z hlediska příkázání samozřejmě přípustné, ovšem víceméně tehdy, pokud není *mikve* v pravém slova smyslu dostupná.

¹³⁸ Zoufalá, M., *Judaismus a ženy v Izraeli*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2012, str. 78-87

O židovských ženách nemluví Rebeka v žádném případě jako o utlačovaných a bezprávných, ba naopak. Dle jejího názoru mají ženy k Bohu blíž: „*Ženy mají k Bohu blíž tím tvořením a díky mateřství, zatímco muži si to musí vymodlit. Tak je to postavený.*“ V ortodoxním světě tak prý žena může mít hodně velký vliv: „*tím, že se velkou měrou podílí na vzdělání dětí. A někdy i na zkulturnění muže* (smích). *Žena vytváří pro muže to zázemí.*“

V rámci ortodoxní praxe mluví Rebeka i o zprostředkovaném manželství¹³⁹ svojí dcery, což je v těchto kruzích dodnes běžně praktikovanou záležitostí.

Rebeka se vyjadřuje i k nemožnosti ordinace žen jako ortodoxních rabínek: „*Ano, to mi vadilo, až jsem k tomu došla... ženy jsou nastavené úplně jinak... vidí lidskou stránku toho zločinu. Nebo můžou mít výčitky svědomí. Ženy vidí věci v širší perspektivě.*“ Je jasné, že v jejích očích ženy rozhodně neznamenaají nic méně než muži, dalo by se říci, že naopak.

Rebeka se vyjadřuje i o ostatních proudech judaismu. Reformní židé prý pohlížejí na Tóru jako na zajímavé čtení, na rozdíl od konzervativních židů si na nic nehrají, ale prostě na to kašlou (oddají bez rozpaků dva muže¹⁴⁰). Konzervativní židé si údajně hrají na to, že dodržují micvot, přitom ne úplně.

Podle Rebeky mají zbožné ženy v ortodoxním světě mnohem více času na vzdělávání, jelikož nemají televizi (pravděpodobně neztrácejí čas zbytečnostmi, ale věnují ho samy sobě, proto jsou na tom intelektuálně mnohem lépe). Žena má prý možnost ovládat domácnost a manipulovat tak s manželem - především v době nečistoty a po ní, kdy se jí muž nesmí dotknout, tudíž nemá potuchy, zda už doba její nečistoty skončila. Podle Rebeky obecně „doba nečistoty“ vede k lepšímu souznění a vzájemnému poznání manželů, protože se nejedná pouze o sex, manželé mohou v těchto dobách mezi sebou příjemně rozmlouvat.

Rebeka nazývá ortodoxní ženy jako více solidární, které drží mnohem více pohromadě, než všechny ostatní.¹⁴¹

V jejím chápání jsou na tom ženy v ortodoxním judaismu tedy mnohem lépe, než ty ostatní, a tedy nechápe stanovisko, proč jsou považované ze chuděry a utlačované, když tomu tak ve skutečnosti opravdu není.

¹³⁹ Od středověku hraje zprostředkování sňatku (*šiduch*) významnou úlohu, zvláště pak tam, kde je styk dvou lidí opačného pohlaví nepovolený nebo omezený.

¹⁴⁰ Ortodoxní judaismus bere homosexualitu jako nemoc, je to v jejich očích zcela zakázané.

¹⁴¹ Zoufalá, M., *Judaismus a ženy v Izraeli*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2012, str. 87-97

5.1.3 Liora – izraelská židovka

Dvacetiosmiletá Izraelka Liora chtěla být pilotkou a veterinářkou. Nakonec si uvědomila, že člověk se musí nejprve postarat sám o sebe, dále pečovat o svoji rodinu a žít kvalitním životem. Liora pracovala u filmu, od kterého odešla, v době rozhovoru byla nezaměstnaná. Je studentkou biotechnologie.

Liořina rodina je v rámci náboženství rozpolcená, matka je věřící, otec věří sám v sebe. Sama Liora nebere náboženství moc vážně. Ačkoliv dodržuje svátky, je to spíše proto, že jí to přijde významné, speciální a zábavné, stmeluje to rodinu. O samotném židovství toho moc neví. Obřízku bere jako zdravotní zákrok, nikoliv jako náboženský úkon.

Liora se zmiňuje o rozvodu v její rodině, jaký to představovalo obrovský a nepříjemný problém, když se otec nechtěl s matkou rozvést, ačkoliv ji podváděl. U rabínských soudů vždy pronesl, že chce manželství zachránit. Takto se to tahalo několik let, šlo víceméně o majetek, kterého chtěl její otec získat více, než by podle svatební smlouvy dostal.

Postoj Liory je víceméně sekulární. Nepřítomnost sekulárních předmětů v ješivách považuje za ostudu: „*Jak můžeš být rabínem a radit, když nemáš základní znalosti!*“.

Ortodoxii v zemi moc nevnímá. Pokud by se chtěla provdat za nežida, prostě by odjela jinam a pak by se vrátila. Nevnímá rozdíly mezi židem a nežidem.¹⁴²

5.1.4 Moran – izraelská židovka

Moran (35) je učitelka hebrejštiny v telavivském ulpanu. Přiznává, že není nábožensky založená, přesto měla ortodoxní svatbu: „*protože je to v Izraeli jediná možnost*“. O dodržování tradic říká: „*V Izraeli je mnoho nevěřících, ale dodržují tradice. Já například některé věci dělám, protože je dělala má matka.*“ Syna nechala obřezat, přestože se jí samotný obřad přičil, především kvůli způsobované bolesti, svolila k němu kvůli synově budoucnosti: „*Chtěla jsem, aby byl součástí izraelské společnosti, a nechtěla jsem, aby se, ne teď, ale v budoucnosti, cítil nenormálně.*“ I přes její nenáboženský postoj, zachovává mnoho židovských tradic (doma dodržuje košer, navštívila mikve, pod chupou se cítila slavnostně), avšak víceméně vždy si je obhazuje jinak, než nábožensky.

Moran se vyjadřuje k vlivu ortodoxie v Izraeli negativně: „*Vliv ortodoxů v Izraeli se mi vůbec nelíbí. Hlavně to, že žijí z našich daní. Možná se pletu, protože je tak dobře neznám, ale přijde mi, že v politice jejich strany chtějí jen vliv a peníze.*“

¹⁴² Zoufalá, M., *Judaismus a ženy v Izraeli*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2012, str. 97-106

„Dokonalou demokracii pro mě představuje Austrálie – dokonce tam nemají ani občanský průkaz! Ale to je pro mě už moc, to nechci, nějaký vliv náboženství tu chci udržet.“

Moran uvádí, že nejvíce by uvítala, kdyby si sekulární Izraelci mohli vybrat, zda chtějí žít podle tradice nebo ne. I v jejím případě se setkáme s tím, že o judaismu nic moc neví, neboť o případě rozvodu se vyjadřuje tak, že slyšela, že je rozvod pro ženy v Izraeli velmi ponižující, ale o nikom, kdo by se rozvedl, neví.

Velice liberálně se vyjadřuje k antikoncepci a interrupci: *„Myslím si, že na interrupci mají mít právo všichni, a co se týká antikoncepce – já sama jsem užívala pilulky a nemám s tím žádný problém.“*

Zajímavá odpověď byla na otázku, zda věří v židovského Boha a co pro ni znamená být Židovkou: *„Ne, já myslím, že tady je jen jeden Bůh pro všechny...“, „Být Židovka pro mě znamená slavit svátky, pak to, že věřím v Boha..., a taky žít v Izraeli, protože je to židovská země.“* K tomu podotkla, že když cestovala do Austrálie, překvapilo ji, že místní židé se tam cítí být více židy, než jak se ona cítí být židem v Izraeli. Tradice tam dodržují i sekulární židé, neboť jim to napomáhá zůstat komunitou. V Izraeli to prý potřeba není, neboť většina jsou tu židé: *„A dokonce kdybych se vdala za Nežida, moje děti budou Židé...A tím, že žiju tady v Izraeli, nemusím dělat moc věcí, abych se cítila být Židovkou. Protože tady jsem Židovka mezi Židy.“*¹⁴³

V ukázaných výpovědích je zřejmé, jak moc se mohou lišit jednotlivé životy a přístupy žen k náboženství, jež je v Izraeli dominantní, a kvůli němuž je země označovaná za židovskou. A ačkoliv se mnoho jejích občanů považuje za sekulární, často zvyky dodržují, neboť jim to určitým způsobem přijde významné, neboť to jistým způsobem dává zemi její historickou identitu.

5.2 Výpovědi muslimských žen

5.2.1 Ayaan Hirsi Ali – muslimská rebelka

Ayaan Hirsi Ali se narodila v Somálsku, avšak během svého života procestovala mnoho muslimských zemí. Nakonec se dostala do Nizozemska, kde požádala o status uprchlíka. Začala se věnovat boji na ochranu práv muslimských žen, politice, dále se věnuje spisovatelství. Stala se aktivní feministkou a ateistkou, na její popud byl v roce

¹⁴³ Zoufalá, M., *Judaismus a ženy v Izraeli*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2012, str. 106-110

2004 natočen krátký film o údělu islámských žen (*Submission*, v překl. *Podřízení*) jehož režisér Theo van Gogh¹⁴⁴ byl krátce po jeho promítání zavražděn.

Ayaan Hirsi Ali prožívala své nejranější dětství v Somálsku spolu se svojí rodinou. Somálsko popisuje jako zaostalou zemi s otřesnými podmínkami pro život. Další kroky její rodiny následovaly do Saúdské Arábie, Etiopie a Keni, kde se její rodina rozhodla usadit. Autorka popisuje útrapy v jednotlivých zemích. Během svého života byla nucena podstoupit obřízku, která její sestře přivodila ošklivé zdravotní problémy. Ayaan vypráví, jak se na určitý čas stala zarytou muslimkou, která se dobrovolně zahalovala a co nejvíce se věnovala studiu islámu. Ovšem během doby od tohoto „ideálu“ začala ustupovat a začala vnímat islám zcela jinak. Začala v něm vidět silnou podřízenost žen mužům, jejich velmi omezená práva. Vše dovršilo, když jí její otec domluvil sňatek s muslimem žijícím v Kanadě a ona se tak měla odstěhovat do zcela neznámé země s naprosto cizím mužem, kterého si navíc vzít nechtěla, neboť její představa ženicha se od tohoto vcelku lišila. Nicméně slovo otce je vše a Ayaan byla donucena tomuto svazku svolit. Přesun do Kanady se ovšem odehrál s malou pauzou v Německu, kde Ayaan dostala svou šanci utéct. Daleko od rodiny, nikdo ji nemohl tak lehce najít. Navíc téměř vedle hranic Nizozemska, což byla země vstřícná pro uprchlíky ze všech koutů světa. Ayaan se tedy přesunula do Nizozemska, kde začal její nový život. Dostala status uprchlíka a po nějaké době i občanství. Sice musela přestát odpor jejího otce k ní, avšak za tu volnost to přetrpěla. Začala studovat vysokou školu v Leidenu, kde se věnovala politologii, v roce 2003 se stala poslankyní dolní komory nizozemského parlamentu (Lidová strana pro svobodu a demokracii). Angažovala se na pomoc muslimským uprchlíkům, poté začala vcelku ostře veřejně kritizovat islám (Proroka Muhammada nazvala úchylem a autoritářem), za což jí mnohokrát vyhrožovali smrtí. Avšak Ayaan si stála pevně za svým a s pomocí svého okolí vše ustála.

Těžkou dobu pro ni představoval rok 2004, kdy za pomoci Theo van Gogha natočila film *Submission*, ve kterém upozorňuje na hrůzné zacházení se ženou v islámu, pokud se vzepře svému manželovi, nebo mu přijde k nelibosti. Jak snadné je bít ženu, když to Korán umožňuje. Po promítání filmu se na ni vrhla vlna urážek a výhrůžek ze strany muslimů, Theo van Gogh byl dokonce zavražděn a Ayaan musela od té doby existovat jen s ochrankou. Po čase se situace trochu uklidnila.

¹⁴⁴ Theo van Gogh byl holandský režisér, producent a herec. V listopadu roku 2004 byl zavražděn holandsko-marockým muslimem kvůli natočení filmu *Submission*.

Ayaan se dodnes angažuje v podporování muslimských žen. V roce 2007 založila nadaci *AHA Foundation*, která podporuje utlačované lidi v islámských zemích z náboženských důvodů. Od roku 2012 žije v USA.

V případě Ayaan Hirsi Ali vidíme striktní obrat proti islámu, který považuje za autoritářský a utlačovatelský. Přestože v něm vyrůstala, nehodlala se mu přizpůsobit a trpět jeho „nesmyslná“ nařízení. V důsledku své silné povahy odhodlané jít si za svým, dosáhla toho, čeho chtěla a stala se v tom poměrně dost úspěšná.¹⁴⁵

5.2.2 Ženy ve Francii

Francie už přes 150 let přijímá imigranty ze všech koutů světa. Nejvíce cizinců pochází z oblasti Maghrebu, žijí na předměstských sídlištích, tzv. Cités. Francie ale pocituje k arabsko-berberským přistěhovalcům velký rasismus, označila je za neasimilovatelné, neboť islám platil pro Francouze za cizí. Z toho všeho se odvíjelo další jednání. Jejich druhá generace požadovala zařazení do společnosti, místo toho se ale začala propadávat na dno. Byli odsunuti na předměstí, kde stoupla kriminalita. Jejich islámské tradice se prohloubily a mladí muži se stali radikálními muslimy, od toho se odvíjí i pohled na ženu, která má fungovat pouze doma. Kromě matek a sester jsou všechny označovány za děvky. Ženy se musí podřizovat příkazům těchto mužů. A ačkoliv byl šátek ve francouzských školách zakázán, na předměstích si ho dívky vždy nasazovaly, neboť tak předešly oplzlým narážkám a urážkám. Šátek představoval jejich ochranu.

Největší a neřešitelný problém ale představovaly sňatky z donucení. A třebaže rodina nedodržovala tradiční zvyky, sňatek ano. Jako příklad uvedeme **Naceru**. Ta byla donucena vzít si Tunisana, který byl nejdříve určen její sestře. Ta ale utekla, tak přišla řada na Naceru. Po dvou měsících sňatku Nacera utekla a ukrývala se všude možně. Čeká na rozvod. A přestože v její rodině nehrálo náboženství nikdy žádnou roli, byla přesto provdána. A takovýchto případů je ve Francii nespočet, ročně okolo 70 000 sňatků.

Avšak důležitým faktem je, že si ženy toto postavení nenechávají líbit a bouří se proti němu. Byly zorganizovány různé pochody a byly založeny různé organizace na odstranění diskriminace žen z francouzských předměstí.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Alí, Ayaan Hirsi, *Rebelka: odvrácená strana islámu*, 1. vydání, Praha: Ikar, 2008

¹⁴⁶ Wrangler, Cornelia von, „Nejsme žádné děvky!“ aneb muslimky ve Francii, In Frouzová, M., *Závoj a džíny: ženy v islámském světě*, 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 2005, str. 51-58

5.2.3 Ženy ve Spojených arabských emirátech

Spojené arabské emiráty představují zemi oplývající bohatstvím. A navzdory převládající islámské tradici by se dalo říci, že se ženy, minimálně z finančního hlediska, nemají vůbec špatně. Jak už víme, muž je povinen svoji ženu řádně zabezpečit, což v případě Emirátů představuje celkem vysokou finanční zátěž. Možná i z toho důvodu je zde vcelku omezená polygamie.

Spojené arabské emiráty z pohledu státu nepředstavují pro ženu v žádném případě nevýhodu, ba naopak. Od vzniku Emirátů (1971) jsou si totiž muži a ženy podle zákona rovni, navíc podle ústavy mají ženy stejné právo na vzdělání a na práci jako muži. Jenže skutečnost je často jiná, neboť hlavním faktorem, který toto může ovlivnit, je v případě ženy její rodina a manžel. Tudíž dívčíno vzdělání a možnost zaměstnání závisí pouze na vůli jejích blízkých, kteří tuto možnost často nechtějí z morálního hlediska povolit.

Skutečný problém představuje v Emirátech rozvod, neboť rozvedená žena ztratí v muslimské společnosti postavení a je nucená vrátit se k své rodině, v jejíchž očích pohořela. Navíc přijde i o děti, které automaticky přecházejí do péče mužovy rodiny. Toto často vyvolává kritiky ze strany evropských žen. Ovšem muslimky se často na rozvod muže dívají z jiné perspektivy – alespoň se, na rozdíl od Evropy, nenaruší chod rodiny, protože muž je povinen svou starou rodinu zabezpečit. Něco na tom přeci jen bude.

Avšak přesto se zde ženy dočkaly mnohého úspěchu, neboť začínají být na trhu práce žádané a dá se říci vítané. Co se týče ženské gramotnosti, představuje téměř sto procent¹⁴⁷. V dnešní době tak není těžké potkat ženu, ačkoliv zahalenou, téměř ve všech pracovních odvětvích, a co je oproti Evropě pozoruhodné, ženy dostávají za stejnou práci stejný plat jako muži.

Fátima pochází z rodiny dodržující islámské tradice. V patnácti letech byla provdána, což překazilo její plány studovat, neboť její rodina ani manžel si to nepřáli. Po několika letech jí manžel povolil chodit na kurz angličtiny, neboť pak ho byla schopna reprezentovat v rámci jeho práce. Od Fátimy se očekává, že porodí nejméně čtyři děti, neboť tak je to v Emirátech dáno, čím více dětí, tím větší rodina.

Afat působí navenek jako běžná muslimka – zahalená od hlavy k patě se šátkem na hlavě. Avšak pod tím vším skrývá to nejluxusnější zboží, značkové oblečení, nespočet drahých šperků. Zkrátka evropská móda. V době rozhovoru pracuje Afat jako redaktorka pro televizi, avšak s jedním omezením – nesmí být vidět ani slyšet. A ačkoliv reportáže

¹⁴⁷ Především kvůli zavedení oddělených škol pro chlapce a pro dívky. Když bývaly společné, rodiče dívek je tam často neposílali z obavy narušení morálky.

fyzicky udělala, musely být následně namluveny nějakým mužským kolegou. Afat byla ale i za toto málo ráda, neboť dělala to, co jí bavilo. Nicméně doba se v tomto ohledu změnila a televize začala vysílat programy určené pro ženy, s ženskými moderátorkami. Co se ale zatím nezměnilo, je stálý zákaz veřejného fotografování žen. V Emirátech nikdy neuvidíte vyobrazenou místní muslimku, vždy se bude jednat o příslušnici jiné země.¹⁴⁸

5.2.4 Češka, která se provdala za muslima

Sňatky mezi Češkami a muslimy nejsou v dnešní době nic neobvyklého. Jak ale tyto manželské svazky vypadají? Jsou spokojené nebo jsou plné útrap? Nyní se podíváme na jeden příběh, který nepřinesl nic dobrého, ba naopak. Jeho aktérka je dodnes plná strachu o budoucnost své dcery.

Když se tato Češka odstěhovala do Sýrie za práci, o zemi a muslimech vlastně nic nevěděla. Upoutala ji pozornost jednoho místního Syřana, který se jí dlouhou dobu dvořil a nosil jí dárky, což jí velmi lichotilo. Po jedenácti měsících jejího pobytu v Sýrii se na jeho žádost za něj provdala. Do té doby neznala ani jeho rodinu.

Z počátku bylo manželství spokojené. Střídavě jezdili do Prahy a do Sýrie. Když se jim narodila dcera, na delší dobu se usadili v Sýrii u jeho rodiny. Tam to vše začalo. Manžel si ji začal, po „muslimsku“, nárokovat, nechal ji svojí rodinou hlídat. Mladá Češka si připadala neustále jako vetřelec a otrok zároveň. Neustále se jí dostávalo rady a příkazy ohledně péče o dceru a na její vlastní názory se nehledělo. Žena ani nemohla po večerech vycházet ven, protože se to neslušelo. Když se tak jednou stalo a domu ji přivezl jejich společný známý, byl z toho obrovský problém. Manžel ji dal přísný zákaz vycházet z domu a ještě ke všemu ji potrestal bitím. To už byla žena zoufalá, jenže jak to tak chodí, jako žena muslima neměla právo cokoliv udělat ve svůj prospěch. Mohla jen tiše mlčet.

Nakonec manžel ztratil v Sýrii práci a odešli na nějaký čas do Prahy. Zde měla žena pocit, že se vše zlepší. Ale nikoliv. Manžel ji hlídal na každém kroku. To už se žena rozhodla jednat, neboť nechtěla pro sebe a pro svoji dceru takový život. Požádala o pomoc sociální úřad, který jí samozřejmě vyhověl a poradil. Jednoho dne žena i se svojí dcerou utajeně odešla do azylového domu, kde několik měsíců přebývala. Manžel ji, očekávaně, prosil a zároveň vyhrožoval, aby se vrátila domu. Když žena po několika měsících z azylového domu odešla, uchýlila se ke své rodině. S mužem nyní nežije, ovšem nemůže mu upřít kontakt s dcerou, se kterou se pravidelně stýká. Avšak každá nepřítomnost dcery

¹⁴⁸ Hejlová, S., Život ve zlaté kleci aneb ženy ve Spojených arabských emirátech, In Frouzová, M., *Závoj a džíny: ženy v islámském světě*, 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 2005, str. 61-77

jí navozuje pocit děsu, že ji manžel odveze do Sýrie a ona už ji nikdy neuvidí, neboť není v její možnosti nechat zakázat styk.

Zpětně aktérka příběhu pozoruje svoji tehdejší nevědomost a neuváženost sňatku. Všem ostatním ženám radí, aby sňatky s cizinci neurychlovaly, dokud nebudou opravdu přesvědčené, do čeho jdou. Samotný rozvod v islámu je totiž věcí velmi problematickou, o to víc, jedná-li se ve vztahu i o děti. Ty totiž automaticky náleží muži a jeho rodině. Žena na ně nemá žádný nárok, na rozdíl od Evropy. A to je ten podstatný rozdíl.¹⁴⁹

Jak jsme viděli v několika málo ukázkách, postavení ženy nelze v žádném případě shrnout do jednoho velkého pytle. Liší se co do místa a, dá se říci, i co do člověka. Někteří muži toho dovolují své ženě více, někteří téměř nic.

A ať už je evropský názor na muslimy a muslimky jakýkoliv, i oni mají názor na nás a věřte, bude velmi obdobný tomu evropskému. Podle muslimek jsme totiž my, evropské ženy, chudinky, jejichž muž je podvádí, aniž by jim o tom řekl, navíc častokrát bez finančního zajištění. Takže jaký bude závěr? Postavení ženy může být podřadné, rovnoprávné, nebo nadřazené muži. Může. Bez ohledu na kulturu nebo vyznání.

¹⁴⁹ „Odejdu i bez dcerky“: rozhovor se ženou, která by s muslimem už žít nechtěla, In Frouzová, M., *Závoj a džínny: ženy v islámském světě*, 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 2005, str. 191-204

Závěr

Cílem práce tedy nebylo pouze popsat postavení ženy v judaismu a islámu jako takové, ale v souladu s tím se zaměřit i na lidská práva, která v dnešní době zaznamenávají poměrně velkou aktivitu téměř ve všech oblastech života. Neustále vznikají nové a nové organizace, které se starají o ochranu člověka, ať už se jedná o muže nebo o ženu, o dospělého nebo o dítě. A úspěchy? Jistě jsou veliké, ovšem setkáme se i s opakem. Skoro bych si troufla tvrdit, že v tomto případě se jedná především o kultury, v nichž má náboženství velký vliv. Ono totiž často nelze skloubit idealizované představy člověka a jeho chování v pohledu náboženství s realitou, která je ovlivněna dalšími faktory v důsledku neustálého vývoje a pokroku civilizace. A pokud nechceme zůstat sto let za opicemi, je nutné se těmto vlivům přizpůsobit a přizpůsobit jim, možná bohužel, svoji kulturu. A právě v důsledku tvrdého odmítání tohoto novodobého pokroku vznikají spory na poli lidských práv. Ženy už zkrátka nemají úlohu stát jen u plotny a starat se o děti, doba si často žádá jejich podíl na rodinném příjmu, přičemž nezáleží, zda je člověk věřící nebo ateista. Zkrátka je nutné do svého života zapojit i tlaky a potřeby okolní společnosti.

Jak jsme viděli v práci, mnohé země se snaží udržet ty samé tradice, které byly ustanoveny kdysi dávno, v dobách, kdy, dá se říci, téměř nic nebylo. Člověk vlastně nic nemusel, kromě válek mezi jednotlivými kmeny, a ty se stejně týkali jen mužů. Není tedy divu, že bylo ženám přiděleno takové postavení, jaké bylo. Role byly rozděleny – muž obstarával živobytí, žena zase rodinu, hezky půl na půl. Šlo by to ale i dnes? Já se obávám, že ne. Ačkoliv se s tím samozřejmě v mnoha případech setkáme.

Přece nelze v dnešní době tak vehementně upírat ženám jejich práva a zakazovat jim vycházet z domu. Kde bychom to žili? Jistě, pokud se tak žena rozhodne sama, proč ji v tom bránit. Ale pokud se chce podílet na veřejném životě? Má na to člověk vůbec právo? Odpírat svobodu jinému člověku. Mužům by se to zajisté také přičilo, kdyby jim společnost, ať už náboženská, nebo ještě hůř žena, omezovala jejich přirozená práva. Je zde ale jedno velké ALE. Jak moc, a zda vůbec, má takový benjamínek jako jsou lidská práva oprávnění nakazovat o mnoho stovek let starším náboženstvím, jak se mají chovat k ženám (nebo obecně k člověku), když to ve svých ustanoveních, pocházejících od samotného Boha, a to je asi to nejdůležitější, mají nakázané? Když víceméně neobnovují své zákony, protože byly kdysi dávno dané v takové podobě, která má být uchovávána po věky? A to je ten obrovský problém, který by se měl řešit asi jako první. Najít východisko z této situace. Snažit se skrze dialog najít nějaké rozumné řešení, které by se potkalo na půli cesty, a od kterého by se odvíjel další postup řešení.

Podíváme-li se přímo na samotný obsah práce, je evidentní, že postavení ženy, ať už v judaismu nebo islámu, není rozhodně rovnoprávné muži. Ať si myslí kdo chce, co chce. Nicméně je také vidět alespoň nějaký pokrok, kterého se mu dostalo. Ženy už často nemusí být schované uvnitř rodiny, ale mohou se účastnit i veřejného života, avšak nutno říci opět s jistými omezeními. Židovské dívky mají dokonce přikázanou vojenskou službu, z čehož se pak odvíjí jejich možnost pracovat v armádě. V dnešní době i s možností stejné hodnosti jako muž. Což je obrovský úspěch oproti minulosti a samy ženy si to velmi pochvalují. Židovské ženy je možné vidět, mimo armádu, i například ve zdravotnických nebo sociálních zařízeních. Jsou jim de facto umožněny takové pracovní posty, kterým se muži víceméně vyhýbají. Avšak pozice v oblasti managementu nebo technologií jsou jim víceméně doposud zapovězeny. Pravděpodobně proto, aby se nedostaly na stejnou úroveň jako muži. Což je vcelku úsměvné.

Islámské ženy jsou na tom podobně. Mají sice vyšší možnosti, než mívaly, nicméně stále se musejí doprošovat svého muže nebo rodiny, aby mohly studovat nebo pracovat. Člověk by skoro řekl, kde to žijeme? Avšak i zde není potřeba to vidět tak černě, jak se na první pohled určitě zdá. Mnoho žen je naprosto spokojených. Nic jim nechybí, de facto se starají jen samy o sebe a o děti. Muž je totiž povinen jim dávat kapesné, aby o sebe mohly pečovat. Kdejaká žena by jim určitě záviděla, neboť kolika ženám dává muž finanční prostředky na to, aby si mohly každý týden dojít ke kadeřníkovi, na kosmetiku nebo na nákupy luxusního zboží? V našem případě si na to musí ženy vydělat sama a ještě s tou možností, že se bude potýkat s manželovým nesouhlasným pohledem. V arabských zemích se to ovšem nestane. Nicméně zase platí tvrdou daň v podobě nesvobody a nemožnosti provozovat cokoli, co by jen chtěly. A pokud by snad chtěly manžela opustit? Nepřipadá v úvahu. Nejen, že proces rozvodu představuje pro ženy obrovský problém, oproti mužům, kteří můžou dnes v Saúdské Arábii poslat třikrát „esemesku“ s rozvodovou formulí a je po rozvodu. Kromě toho je navíc žena pocházející z ortodoxní rodiny nucena vrátit se domů, kde bude s největší pravděpodobností zavržena. Není divu, že pak ženy raději zůstávají u svého manžela, kterého můžou ze srdce nenávidět, avšak pro blaho všech v manželství setrvají. V takovém případě ho můžou, pro svůj lepší pocit, alespoň finančně odírat, neboť na to mají právo.

Pokud bychom dali k porovnání postavení ženy v islámu a v Evropě, je dosti možné, že bychom se v mnoha případech dopátrali stejného výsledku. Protože to, že muslimská žena má své postavení předurčené islámských právem neznamená, že by se takového postavení nedohledalo i u nás v Evropě. S největší pravděpodobností by bylo

považováno za domácí násilí, omezování lidské svobody a tak dále. Nicméně, na kolika ženách je toto násilí pácháno a kolik z nich to ohlásí? Když jim často jejich manžel vyhrožuje, třeba i smrtí a ony ze strachu z něj raději trpí? Pak je jediným východiskem pomoc odjinud, nicméně často tyto ženy mužův zločin nepotvrdí, opět ze strachu, a naopak ho hájí. To, že se o postavení ženy v islámu mluví veřejně, přeci neznamená, že by se to nedělo i jinde. Ovšem někdy lépe odlákat pozornost od sebe tím, že poukáží na zlo někde jinde.

Proto zakončím svoji práci feministickým výrokem urgujícím všechny ženy, aby si za žádnou cenu nenechaly líbit to, s čím nesouhlasí, co poškozují jejich osobu a omezuje jejich svobodu. Je třeba se ozvat, neboť pomoc je často na dosah ruky, akorát neví o vašich problémech.

Seznam použité literatury

Prameny:

- ABDALATI, H.**, *Zaostřeno na islám*, Praha: Islámská nadace, 2010, ISBN 978-80-904373-6-4
- ‘ABD AL-‘AZÍM, Š.**, *Ženy v islámu a ženy v židovsko-křesťanské tradici – mýtus a realita*, Ústředí muslimských obcí, 2011, ISBN 978-80-904373-7-1
- ALÍ, AYAAN HIRSI**, *Rebelka: odvrácená strana islámu*, 1. vydání, Praha: Ikar, 2008, ISBN 978-80-249-1018-5
- ALI, SEYED R.**, *Islám a muslimové*, Praha: Ústředí muslimských obcí, 2011, ISBN 978-80-904373-9-5
- BIALE, R.**, *Women and Jewish Law: The Essential Texts, Their History and Their Relevance for Today*, New York: Shoken Book, 1995, ISBN 0-8052-1049-0
- Bible*, Ekumenický překlad, 2. vydání, Praha: Ekumenická rada církví ČSR, 1984
- COHEN, A.**, *Talmud /pro každého/*, 1. vydání, Praha: Sefer, 2006, ISBN 80-85924-49-8
- ČEJKA, M.**, *Dějiny moderního Izraele*, 1. vydání, Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-2910-7
- ČEJKA, M.**, *Judaismus, politika a stát Izrael*, 1. vydání, Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2002, ISBN 80-210-3007-0
- Deklarace Organizace spojených národů o odstranění diskriminace žen, In *Dokumenty o lidských právech*, 1. vydání, Praha: Mladá fronta, 1969
- FROUZOVÁ, M.**, *Závoj a džíny: ženy v islámském světě*, 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 2005, ISBN 80-7021-776-6
- GANZFRIED, ŠLOMO BEN JOSEF**, *Kicur Šulchan aruch*, Kniha II., 1. vydání, Praha: Agadah, 2012, ISBN 978-80-87571-01-9
- HANUŠ, J.**, *Lidská práva. Nárok na obecnou platnost a kulturní diferenciaci*, 1. vydání, Brno: CDK, 2001, ISBN 80-85959-86-0
- Islámská nadace v Praze, Lidská práva v islámu*, 1. vydání, Praha: NÚR-Fethi Ben Hassine Mnasria, 2006, ISBN 80-903196-2-9
- KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. A KOL.**, *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, 1. vydání, Praha, Litomyšl: Paseka, 2008, ISBN 978-80-7185-890-4
- KROPÁČEK, L.**, *Duchovní cesty islámu*, 2. vydání, Praha: Vyšehrad, 1992, ISBN 80-7021-287-X
- KROPÁČEK, L.**, *Islámský fundamentalismus*, 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 1996, ISBN 80-7021-168-7
- KŘIKAVOVÁ, A.- MENDEL, M.- MÜLLER, Z. – DUDÁK, V.**, *Islám: ideál a skutečnost*, Praha: Baset, 2002, ISBN 80-86223-71-X
- NOSEK, B.**, *Rabínská literatura*, elektronická verze (dostupná v knihovně HTF)
- NOSEK, B.- DAMOHORSKÁ, P.**, *Židovské tradice a zvyky*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2011, ISBN 978-80-246-1518-9

NOVOTNÝ, A., ThDr., *Biblický slovník*, 1. díl, Praha: Kalich, 1956

PAVLINCOVÁ, H. A KOL., *Slovník: Judaismus, křesťanství, islám*, 1. vydání, Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0440-6

POTMĚŠIL, J., *Šar'ia. Úvod do islámského práva*, 1. vydání, Praha: Grada, 2012, ISBN 978-80-247-4379-0

Přednáškový kurz Náboženství a lidská práva, přednášející Doc. Pavel Hošek, Th.D., HTF UK, zimní semestr 2013/2014

STEMBERGER, G., *Klasické židovství: kultura a historie rabínské doby*, 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 2011, ISBN 978-80-7429-185-2

Úmluva o politických právech žen, In *Dokumenty o lidských právech*, 1. vydání, Praha: Mladá fronta, 1969

Všeobecná deklarace lidských práv, In *Dokumenty o lidských právech*, 1. vydání, Praha: Mladá fronta, 1969

ZOUFALÁ, M., *Judaismus a ženy v Izraeli*, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2012, ISBN 978-80-246-2039-8

Elektronické zdroje:

ABZ slovník cizích slov [online] [cit. 6.2.2015]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/pravo>

AL-MUNADŽŽID, M.S., *Zahalení jí odrazuje od islámu* [online] [cit. 23.3.2015]. Dostupné z www.islamweb.cz

AŠ-ŠARABASI, A., *Uzavření manželství pod nátlakem* [online] [cit. 23.3.2015]. Dostupné z www.islamweb.cz

Islámské země [online] [cit. 9.4.2015]. Dostupné z <http://www.chovani.eu/islamske-zeme/c133>

Judaismus [online] [cit. 30.3.2015]. Dostupné z <http://www.iencyklopedie.cz/oddil/judaismus>

Káhirska deklarace lidských práv v islámu. *Cesta k víře pro Česko – Šaría pro Česko* [online] [cit. 30.3.2015]. Dostupné z <http://sharia4czechia.com/kahirska-deklarace-lidskych-prav-v-islamu/>

Když dovolíme ženám řídit, přijdeme o panny, tvrdí saúdský učenec. *iDnes* [online] 3.12.2011 [cit. 9.4.2015]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kdyz-dovolime-zenam-ridit-prijdeme-o-panny-tvrdi-saудsky-ucenec-p8f-/zahranicni.aspx?c=A111203_181844_zahranicni_ip1

Saúdská Arábie povolila ženám jízdu na kole. Jen s mužem a v parku. *iDnes* [online] 5.4.2013 [cit. 9.4.2015]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zeny-v-saудske-arabii-mohou-ridit-kolo-dhp-/zahranicni.aspx?c=A130405_221209_zahranicni_brm

Valachová, S. Jak je to se zahalováním muslimek v evropských zemích?. In *Evropské hodnoty* [online] [cit. 16.3.2015]. Dostupné z: <http://www.evropskehodnoty.cz/je-se-zahalovanim-muslimek-evropskych-zemich/>

Ženy v Saudské Arábii budou v náboženské policii, za volant však nesmí. *iDnes* [online] 19.10.2012 [cit.9.4.2015]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zeny-v-saudske-arabii-budou-v-nabozenske-policii-fub-/zahranicni.aspx?c=A121019_204605_zahranicni_ert

Summary

The aim of this study was outline the status of women in traditional religious communities of Judaism and Islam. Point out the disparity between the position of men and women which is in many ways very different in terms of disadvantage women. Regarding religious duties, so there noticeable differences do not find, but in family life is different. Woman is essentially completely subordinated to man who expects of her obedience and devotion. However, it is important to note that this subordination is based on the very essence of religious traditions.

The woman is attributed to relatively great power within the family, when it is she who decides on the early education of their children, often along with other female relatives. In addition, she is considered the guardian of the family hearth. But how much is it to be valid when her life is almost nonexistent outside the family?

Although the woman is financially protected and it is cared about her in all respects by her husband, her rights within marriage and eventual divorce are really slim, if not nil. A woman is initiating divorce? Out of the question, while a man can divorce de facto snap of a finger.

Time is evolving and one would expect that with it will develop also a society. How where. If we look at it from the perspective of religion that has kept from centuries the same tradition, we get quite the uncertain end. Not much is changed. It is certain that religion has thus maintained its identity, but sure development in principle necessary. But many of religious people refuse this development which causes a negative feedback, especially from the European continent. And sometimes, of course, are embarking on the scene Human Rights, whose main theme is just subordinate position of women to men. Differing views on it certainly often deepen the boundaries between them, resulting in even greater misunderstanding of the other side.

However, it is clear that, in fact, theory and practice are different, so it may happen that innocent religious commandments transform into something really obvious borders with committing violence against women. It is necessary, however, to look at each case individually, not in general, because it often comes assistance where it is not desirable, and vice versa, where it is needed, it does not. View of the matter is not simple in itself, the worse if there are two opinions and neither of them wants to come down on their demands.